CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

सर्वतन्त्रस्वतन्त्रकवितार्किककण्ठीरव
महाकविसुकृतिदत्तविरचिता

तारिणीवरिवस्या

सम्पादक
डा. काशीनाथ न्यौपाने

प्रकाशक
सं. डा. स्वामी प्रपन्नाचार्य

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

सर्वतन्त्रस्वतन्त्रकवितार्किककण्ठीरव
महाकविसुकृतिदत्तविरचिता

तारिणीवरिवस्या

सम्पादक
डा. काशीनाथ न्यौपाने

प्रकाशक
सं. डा. स्वामी प्रपन्नाचार्य

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

प्रकाशक :
सं. डा. स्वामी प्रपन्नाचार्य
मृगस्थली, काठमाडौं, नेपाल
फोन : ४७१५२८

प्रथम संस्करण : ५०० प्रति
विजयादशमी २०५६

सर्वाधिकार : प्रकाशकमा सुरक्षित

मूल्य : ५५।-

मुद्रक : लुष प्रेस, बानेश्वर, फोन : ४७२५९६

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

समर्पणम्

किरातवंशोद्भवस्वामिनो मया
प्राप्ता कृतिः सुकृतिनः कविपुङ्गवस्य ।
संपाद्य संस्कृत्य च तारिणीस्तुतिं
तस्मै प्रपन्नाय समर्पयामि ॥

- काशीनाथ न्यौपाने

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

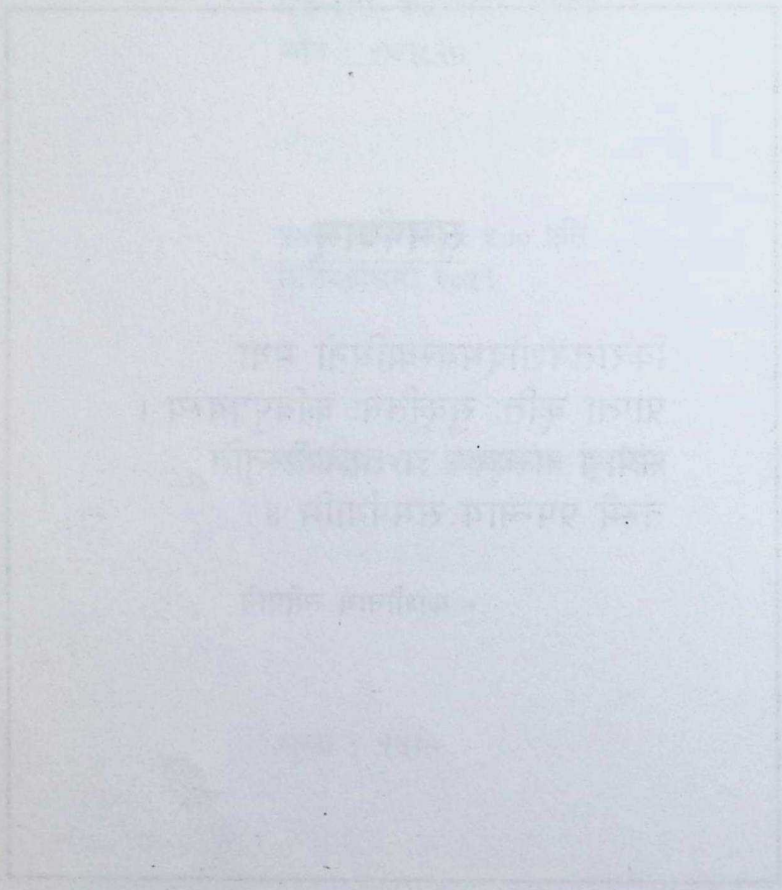

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

राजपरिषद् स्थायी समितिका सदस्य सं. डा. स्वामी प्रपन्नाचार्यज्यूबाट प्राप्त

आशीराशिः

यशस्वी विद्वान् महाकवि सुकीर्तिदत्त पन्त संस्कृत वाङ्मयका सूर्य थिए। सुकीर्तिदत्त पन्त न्याय, व्याकरण, वेदान्त, मीमांसा, साहित्य, ज्योतिषादिका प्रखर आलोचक विद्वान् थिए। उनका यी चतुरस्र पाण्डित्यका कसौटि उनकै ग्रन्थरचनाहरू छन्। स्वयंले कार्तवीर्योदय महाकाव्य, सम्पादन गर्ने अवसरमा पुरातत्व विभाग, रामशाहपथ हस्तलिखित विभागमा 'वृद्धचाद्यष्टक' तथा कार्तवीर्योदय, शब्देन्दुशेखर, परिभाषेन्दु शक्तिवाद क्रोडपत्र, मकरन्द स्तुति टीका आदि ग्रन्थहरू देख्ने अवसर पाएं। ती मध्ये कार्तवीर्योदयको सम्पादन गर्दा पं. माधवशरण शर्मा पनि आइपुगे। माधवजीको पनि सम्पादन गर्ने इच्छा रहेछ, कुन ग्रन्थको सम्पादन गरुँ भन्नुभयो। मैले भनें सुकीर्तिदत्तको 'वृद्धचाद्यष्टक' व्याकरण सम्बन्धी पाण्डुलिपिको सम्पादन गर्नुहोस्।

माधवजीले स्वीकार गर्नुभयो र अब 'बृद्धचाद्यष्टक' संस्कृत विद्वान्हरूको समक्ष निकट भविष्यमा नै प्रस्तुत हुने भएको छ। तेस्रो ग्रन्थको रूपमा आयुष्मान् डा. काशीनाथ न्यौपानेद्वारा सम्पादित 'तारिणीवरिवस्या' अर्थात् 'देवीस्तुति' हो। यसरी कार्तवीर्योदय समेत सुकीर्तिका तीनवटा कीर्तिस्तम्भ ग्रन्थहरू प्रकाशमा आइसकेका छन्। वि.सं. १९३० मा सुकीर्तिले गुल्म पीडाले अति कष्टसाथ यस धराधामलाई

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

छोडेको उनैका रचनाबाट बुझिन्छ। झण्डै डेढसय वर्ष पछि यी तीन ग्रन्थले प्रकाशित हुने स्वर्णिम अवसर पाएका छन्। 'तारिणीवरिवस्या' मैले घर घरमा रिसर्च गर्दा सुकीर्तिकै छोरीपट्टिका नाति प्रसिद्ध विद्वान् राधानाथ लोहनीका कान्छा छोरा ज्यो. पं. दामोदर लोहनीको घरबाट सानासाना तीनवटा हस्तलिखित ग्रन्थ प्राप्त गरेको हुँ। क्रमशः सम्पादन गर्ने क्रममा शाहवंशविरुदावली र तारिणीवरिवस्या, नैषधक्रोडपत्र तथा अष्टपदी व्याख्या, भावामृतव्याख्या तथा फुटकर कविताहरू समेत स्वयंले सम्पादन गर्दै जाँदा डा. काशीनाथ न्यौपानेलाई पनि तारिणीवरिवस्याको पाण्डुलिपि सम्पादनार्थ दिएँ। डा. काशीनाथजीले सम्पादन गरेर भारतैमा कुनै प्रकाशकलाई प्रकाशन गर्न दिएको पाँच वर्ष पछि पनि ग्रन्थ नछापिएपछि पुनः सम्पादन गरेर पाण्डुलिपि मलाई देखाए। मैले छापिदिन्छु भनें। तर 'यच्चिन्तितं तन्न भवति वस्तुतोऽन्यदेव भवति' अर्थात् जो सोचेको थिएँ त्यो भएन, त्यसको विपरीत अर्कै भयो। आर्थिक समस्या ज्यादै ठूलो समस्या हो। फेरि दाँत भएकोलाई मकई छैन। दाँत नभएकालाई थुप्रै। यसै विषम परिस्थितिसँग जुद्धा बल्ल यसबाट तारिणीकै अनुकम्पाले 'तारिणीवरिवस्या' विद्वज्जनसमक्ष प्रकाशमा आयो।

मलाई जुन जुन संस्था वा गुठीका महानुभावहरूले पुरस्कार दिएका छन्। मैले त्यो पुरस्कारको रकम आफैले मात्रै खाने गरेको छैन। त्यसको आधाभन्दा वढ्ता रकम परमार्थमा र लेखनप्रकाशनमा नै लगाउने गरेको छु। यसबाट 'तारिणीवरिवस्या' प्रकाशन गर्न भारती खरेल गुठीबाट पाएको पुरस्कार आधा लगाएको छु। यस साहित्य प्रकाशनले साहित्यकार विदुषी स्व. भारती खरेल जहाँ भए पनि प्रसन्न हुनुहुनेछ भन्ने विश्वास राखेको छु।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

सम्पादन कार्यको विषयमा पनि एक दुई शब्द भन्नु आवश्यक ठानेको छु। डा. काशीनाथ न्यौपानेसँग सर्वप्रथम भारतको राजधानी दिल्ली कुर्सियाघाट विश्वनाथ पाठशाला घण्टाघरमा भेट भएको थियो। त्यसबेला म पीएच.डी. गरेर दिल्ली लालबहादुर शास्त्री संस्कृत विद्यापीठमा वेदान्त विभागमा अध्यापकको लागि इण्टरभ्यू दिन गएको थिएँ। म विहान घुम्ने गर्थें। एउटा सानो पातलो सिकुटे केटाले मकहाँ आएर नमस्कार गऱ्यो। मैले सोद्धा पाँचथरे हुँ भन्यो। त्यतिखेर काशीनाथ पू. म. प्रथमखण्डमा पढ्दै थिए। कालान्तरमा वाराणसीमा काशीनाथलाई देखें। वाराणसीको वाँसफाटक र भण्डारीगल्ली आदिमा जम्काभेट भइरहन्थ्यो। त्यतिखेर काशीनाथको आर्थिक स्थिति ठीक थिएन। कार्तवीर्योदय महाकाव्यको मूल पाण्डुलिपि उतार्न लगाएर केही अर्थ समस्या हलको लागि दिने विचार थियो। तर त्यो काम पुरानो पाण्डुलिपिहरूको ज्ञान अपेक्षित भएको हुनाले कष्टसाध्य थियो। त्यसैले त्यो काम हुन सकेन। तथापि मार्गनिर्देशक र अभिभावक भएर समय समयमा मार्गनिर्देशन भने गर्दै रहें। तर ग्रन्थ खोलेर पढाउने कामचाहिं सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालयको अन्ताराष्ट्रिय छात्रावास भवनको कोठामा 'वेदान्तनयभूषण' को जिज्ञासाधिकरणको पाठ मात्र दुईघण्टा पढाएको हुँ। तर त्यसबेला काशीनाथ मीमांसाचार्य भइसकेका थिए। साथै बौद्धदर्शनको अध्ययनमा लागेका थिए। काशीनाथलाई भन्नुपर्दा छात्रावस्थादेखि नै प्रत्युत्पन्न मतिका थिए। वाईस वर्षको उमेरमा मीमांसाचार्य हुनु र मीमांसा विषयमा तीनवटा पुस्तक लेख्नु, सभाहरूमा भाषण प्रतियोगितामा भाग लिएर पुरस्कार पाउनु, र पत्रिकाहरूको सम्पादक हुनु सानो प्रतिभा होइन र लरोतरो योग्यताले हुने काम पनि होइन। सानै उमेरमा काशीनाथले मीमांसा विषयमा

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

विद्यावारिधि (पीएच.डी.) पनि गरेर देखाएका छन्। मेरो विचारमा नेपालका पीएच्.डी.हरूमा सबैभन्दा सानो उमेरमा पीएच.डी. गर्ने डा काशीनाथ न्यौपाने नै हो। पछि बौद्धदर्शनबाट आचार्य गरेपछि नेपाल पसे। यसरी मीमांसा र बौद्ध दर्शनका सुयोग्य विद्वान् तथा मृदुभाषी संस्कृत, पाली, हिन्दी र नेपाली भाषाका आधिकारिक विद्वान् आयुष्मान् डा. काशीनाथले 'तारिणीवरिवस्या" प्रथमपटक पाण्डुलिपि सम्पादन गरेर सम्पादनको क्षेत्रमा पनि वैदुष्यको ग्रावानिकष बन्न पुगेको देखेर म प्रसन्न छु। समयानुसार आफ्नो ज्ञानगरिमालाई परिमार्जन गरेर राष्ट्र र समाजको गौरव बन्ने नै छन् भन्ने विश्वास छ।

यहाँ विशेष कुरा भन्नुपर्दा, शुद्धाशुद्धिमा विशेष ध्यान दिनुभन्दा सुकीर्तिदत्त पन्तका कृतिहरू नहराऊन् भन्नका निमित्त यस दुःखले प्रकाशन गरिएको हो। यसमा यो अशुद्ध भयो, त्यो अशुद्ध भयो भनेर दोष दिने, नाक खुम्च्याउने, दाह्रा कीट्ने दोषज्ञहरू थुप्रै होलान् र भविष्यमा पनि हुने नै छन्। गुणैको पक्षपाती भएर सुकीर्ति आदि विद्वान्हरूको अमूल्य कृति नहराओस् भन्ने गुणज्ञ म हुँ। यसमा पनि "आफ्नै मुहः मियाँ मिठू" भन्नेहरूको पनि कमी छैन। यस परिस्थितिमा "काग कराउँदै जान्छ, पीना सुक्दै जान्छ। कुकुर भुक्दै रहन्छ, हात्ती हिंड्दै जान्छ" भन्ने उक्तिलाई चरितार्थ पार्छन् होला। म त ग्रन्थसम्पादक डा. काशीनाथ न्यौपानेलाई आशीराशिः दिंदै कठिनीलाई यहीं विराम दिन्छु, मङ्गलकामनासाथ।

वि.सं. २०५६
विजयादशमी

सं. डा. स्वामी प्रपन्नाचार्य
राजपरिषद् स्थायी समिति
बहादुरभवन, कान्तिपथ, काठमाडौं

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

कृतज्ञता ज्ञापन

तारिणीवरिवस्या ग्रन्थको पाण्डुलिपि डा. स्वामी प्रपन्नाचार्यज्यूले मलाई सम्पादन गर्न भनेर नै दिनुभएको थियो। धेरै वर्ष पूर्व जब म वाराणसीमा अध्ययनरत थिएँ, त्यसैबेला पूज्य स्वामीजी कातवीर्योदय महाकाव्यको पाण्डुलिपिको सम्पादन गर्दै हुनुहुन्थ्यो। त्यसै क्रममा उहाँले उक्त महाकाव्यको प्रेसकपी बनाउने क्रममा मूललिपि पढेर उतार्ने क्रममा पनि अलिकति मलाई पनि लगाउनुभएको थियो। त्यो बेला पुराना ग्रन्थहरूको विषयमा मलाई कुनै ज्ञान थिएन। यसरी सर्वप्रथम पुराना हस्तलिखित ग्रन्थहरूको विषयमा पूज्य स्वामीजीबाट नै मैले जान्ने सुन्ने अवसर पाएँ। त्यसपछि स्वामीजीसँग भेट्ने क्रममा मैले आफ्नो जिज्ञासा बढाउँदै लगें। स्वामीजी कृपापूर्वक वाराणसीमा जाँदा मलाई दर्शन दिन भुल्नुहुन्नथ्यो। यसरी स्वामीजीद्वारा नै धेरै विषयहरूमा मैले सुन्ने र जान्ने अवसर पाएँ। त्यसपछि मलाई सम्पादन गर्न भनेर आजभन्दा ५ वर्ष पूर्व नै यो ग्रन्थ दिनुभएको थियो। मैले तत्काल यो कार्य गरें। त्यसपछि वाराणसीकै एकजना प्रकाशकले म प्रकाशित गर्छु भन्नुभयो र हिन्दी र संस्कृत दुवैमा भूमिका लेखेर पुस्तक मैले दिएँ। तर चार वर्ष बित्ता पनि नछापेपछि मैले पाण्डुलिपि ऊसँग फेरि मागें। अन्ततः थाहा भयो पाण्डुलिपि उनले हराएछन् फेरि मैले

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

पूरा काम गर्नुपऱ्यो। अहिले स्वामिजीले नै म छाँपिदिन्छु भन्नुभयो। पुनः सम्पादन गरेर यो उहाँले मलाई दिनुभएको कृति उहाँकै हातमा सुम्पँदैछु। साथै यो ग्रन्थ पनि उहाँलाई नै समर्पित गरेको छु। भगवान् पशुपतिसँग उहाँको दीर्घायुष्य र नैरुज्यको कामना गर्दै यस्ता पुण्यमयकार्य गर्न 'शरदां शतम्' पूरा गर्न प्रार्थना समेत गर्छु।

साथै यसको सम्पादन क्रममा मेरा प्रियमित्रद्वय प्राध्यापक श्री स्थानेश्वर तिमल्सिना र प्राध्यापक श्री दिवाकर आचार्यज्यूलाई हार्दिक धन्यवाद नदिइरहन सक्दिनँ। उहाँहरू दुवैको हार्दिक सहयोगले नै यो ग्रन्थ यस रूपमा उपस्थापित गर्न सकेको हुँ।

ग्रन्थसम्पादनमा भएका त्रुटिहरू देखाइदिनुहुन दोषज्ञ विद्वान्हरूलाई हार्दिक निवेदन पनि गर्दछु।

विद्वद्वशंवद
काशीनाथ न्यौपाने

२०५३/९/१०
वाल्मीकि विद्यापीठ
काठमाडौं

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

भूमिका

महाविद्याको परम्परा र तारा :

शक्तिसंगमतन्त्र, मुण्डमालातन्त्र आदि ग्रन्थहरूमा दशमहाविद्याको उल्लेख तथा वर्णन पाइन्छ। महाकालसंहितामा देवताहरू युग अनुसार फल दिने र नदिने हुन्छन्। तर दशमहाविद्याहरू भने चारै युगमा फल दिन्छन् भनिएको छ। दशमहाविद्यामध्ये नै पनि काली, तारा र षोडशी प्रमुख मानिन्छन् र यी तीनभित्रै अरूको अन्तर्भाव हुन्छ।

कालीविद्या :

महाविद्याहरूको परिगणनका क्रममा पहिलो नाम कालीको आउँछ। कालीतत्त्वका विषयमा महाकालसंहिता, कालीकुलकुलचूडामणि कौलार्णव जस्ता ग्रन्थमा विशेष विवेचना भेटिन्छ। शक्तिसंगमतन्त्रको कालीखण्ड पनि यस सन्दर्भमा उपादेय देखिन्छ। काली परम्परामा नेपालका नवमीसिंहले कुलमुक्तिकल्लोलिनी ग्रन्थ लेखेको पाइन्छ। कालीविद्याका सम्बन्धमा शारदातिलकका लेखक राघवभट्टको 'कालीतत्त्व' नामक निकै उत्कृष्ट पुस्तक प्रचलित छ। कालीविद्या सम्बन्धमा 'कालिकोपनिषत्' उपनिषद् पनि भेटिन्छ। यी सबै ग्रन्थहरूमा काली विविध भेदस्वरूप भेट्न सकिन्छ। जसमध्ये दक्षिणकाली, गुह्यकाली, कामकला काली, भद्रकाली, श्वेतकाली, रक्तकाली आदि प्रमुख मानिन्छन्। सामान्यतया यी देवीहरू श्मशानमा बसेका, मुण्डहरू धारण गरेका र भीषण भयानक रूपमा चित्रित हुन्छन्। कालीको ध्यानमा यिनलाई हातमा छिन्नमस्तक धारण गरेकी देखाइन्छ र यो काटिएको टाउको महामोहको प्रतीक हो भन्ने व्याख्या पाइन्छ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

ताराविद्या :

तत्वदृष्ट्या तारा परावाक् स्वरूपा देखिन्छिन् । यी पूर्णाहन्तामयी ताराको उपासनाले सायुज्य मुक्ति प्राप्त हुन्छ भन्ने कुरा तन्त्रग्रन्थहरूमा उल्लिखित छ । बौद्धमार्गमा पनि विभिन्न नामरूपादिभेदले ताराको उपासना गरिन्छ । भनिन्छ वसिष्ठ मुक्ति किंवा निर्वाण प्राप्त गर्नका लागि बुद्धको शरणमा गएका थिए ! र बुद्धको उपदेशका आधारमा ताराको उपासना गरेका थिए ? नेपालका केही पन्त परिवारमा धेरै अघि देखि तारा इष्टदेवीका रूपमा पुजिन्थिन् । नेपाली विद्वान् प्रेमनिधि पन्तले 'ताराभक्तिसुधार्णव' माथि एक गहन टीका लेखेका छन् । नेपालका प्रौढ संस्कृत महाकवि 'सुकृतिदत्त' ले पनि ताराको भक्तिपूर्ण स्तुति लेखेका छन् ।

षोडशीविद्या :

दश महाविद्याहरूमध्ये बहुप्रचलित विद्या षोडशी विद्या नै हो । षोडशीलाई नै श्री, ललिता, त्रिपुरा, त्रिपुरसुन्दरी आदि नामले पनि पुकारिन्छ । महाशक्तिका अनन्त नाम र रूप छन्, तर यिनको परम रूप भने एक र अभिन्न छ । काम, मनु, कुवेर, चन्द्र, लोपामुद्रा, अगस्त्य, अग्नि, सूर्य, इन्दु, स्कन्द, शिव, दुर्वासा षोडशीका प्रमुख उपासक हुन् । श्रीविद्याका सम्बन्धमा यसको उपासनाले भोग र मोक्ष दुवै प्राप्त हुन्छ भन्ने उल्लेख पाइन्छ जस्तै -

यत्रास्ति भोगो न च चत्र मोक्षो
यत्रास्ति मोक्षो न च तत्र भोगः ।
श्रीसुन्दरीसेवन तत्पराणां
भोगश्च मोक्षश्च करस्थ एव ॥

श्रीविद्याको कादि, हादि, सादि र कहादि गरी चार मन्त्रभेद पाइन्छ । त्रिपुरोपनिषद्, त्रिपुरतापिन्यूपनिषद्, भावनोपनिषद् जस्ता शाक्त उपनिषद्हरूमा श्रीविद्याको विवेचन पाइन्छ । श्रीविद्याका उल्लेख्य उपादेय ग्रन्थहरूमध्ये योगिनीहृदय, वामकेश्वरमत तन्त्रराज आदि पर्दछन् । तन्त्रराजतन्त्रमा नेपाली विद्वान् प्रेमनिधि पन्तकी पत्नी प्राणमञ्जरीले लेखेको टीका भेटिन्छ । श्रीविद्योपासनाका अन्य ग्रन्थहरूमा

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

ज्ञानार्णव, ललितार्चनचन्द्रिका, त्रिपुरारहस्य, शक्तिसंगम तन्त्र आदि पर्दछन् ।

भुवनेश्वरी विद्या :

भुवनेश्वरी पूर्वाम्नायकी प्रधानदेवी हुन् र भुवनेश्वरी सौम्यप्रकृतिप्रधान छिन् । भुवनेश्वरीको उपासना सम्बन्धमा भुवनेश्वरीरहस्य, भुवनेश्वरीतन्त्र, भुवनेश्वरी पारिजात आदि ग्रन्थ उपलब्ध छन् ।

भैरवी विद्या :

दशमहाविद्याहरूमा पाँचौं महाविद्या भैरवी हुन् यिनलाई त्रिपुरभैरवी पनि भनिन्छ । भैरवीका विभिन्न भेदको उल्लेख शास्त्रमा पाइन्छ । जसमध्ये सिद्धिभैरवी, त्रिपुरभैरवी, चैतन्यभैरवी, भुवनेश्वरी भैरवी, सम्पत्युदाभैरवी, कौलेशीभैरवी, कामेश्वरी भैरवी, षट्कुरा भैरवी, नित्या भैरवी आदि प्रमुख छन् । सिद्धि भैरवी, उत्तराम्नायकी देवी हुन् भने त्रिपुरा भैरवी ऊर्ध्वाम्नायकी । यसैगरी नित्याभैरवीको सम्बन्ध पश्चिमाम्नाय-सँग छ भने भद्रभैरवीको सम्बन्ध दक्षिणाम्नायसँग छ । कतैकतै नृसिंहलाई भैरव मानेको पनि भेटिन्छ ।

छिन्नमस्ता विद्या :

आफ्नै शिरच्छेदन गरी आफ्नो रगतले आफ्ना दुई अनुचरी र आफ्नै समेत तृषा शान्त गरिरहेकी अवस्थामा छिन्नमस्ताको चित्रण गरिन्छ । छिन्नमस्ताका सम्बन्धमा शक्तिसंगमतन्त्रको छिन्ना खण्डमा विस्तृत विवेचन भेटिन्छ ।

धूमावतीविद्या :

धूमावतीको सम्बन्ध उत्तराम्नायसँग छ । यिनको रथको टुप्पामा काग बसेको हुन्छ र यिनलाई विधवाको रूपमा चित्रण गरिन्छ । यिनको हातमा नाङ्लो हुन्छ र यिनी क्षुधातुर देखिन्छिन् । शत्रुको मारण, मोहन र उच्चाटनादिमा धूमावतीको उपयोग गरिन्छ ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

वगलामुखी विद्या :

सत्य युगमा जब चराचरको विनाशका लागि वातक्षोभ भएको थियो। त्यसवेला विष्णुले तपस्याका बलले बगलालाई प्रसन्न पारेका थिए रे ! र देवी प्रसन्न भएर सौराष्ट्रमा प्रादुर्भूत भएकी थिइन् रे। वगलाका वारेमा साङ्ख्यायनतन्त्र, संमोहनतन्त्र आदिमा विशेष वृत्तान्त पाइन्छ।

मातङ्गी विद्या :

मातंगीको नामान्तर सुमुखी वा उच्छिष्टपिशाचिनी हो। मातंगीका धेरै भेद छन् जस्तै उच्छिष्टमातंगी, राजमातंगी, वश्यमातंगी, कर्णमातंगी र सुमुखी। ब्रह्मयामल अनुसार मतंग ऋषिले लामो समयसम्म तपस्या गरी प्रसन्न पारेपछि भगवती तिनकै छोरीको रूपमा जन्मेकी हुन् र उनलाई मातंगी भनिएको हो।

कमला विद्या :

दशमहाविद्याहरूमध्ये अन्तिम महाविद्या कमला हुन्। तन्त्रसार, शारदातिलक, शाक्तप्रमोद, श्रीविदार्णव आदिमा कमलाको उपासना विधि भेटिन्छ। सौवर्ण देहकान्तिले युक्त भएकी यी देवी रक्तवर्णको कौशेय धारण गर्छिन् र सुवर्ण कलशले अभिषेक गरिरहेका चार हात्तीहरूले घेरिएकी रूपमा यिनको चित्रण गरिन्छ।

तारा विद्या :

तारा विद्याको तान्त्रिक दृष्टिले अत्यन्त विशद महिमा छ। शाक्त तान्त्रिक साधनामा भएको ताराविद्याको महत्ताले गर्दा नै हिन्दू र बौद्ध दुवै परम्परावादीहरूले यसलाई अँगालेका छन्।

वैदिक साहित्यमा 'सरस्वती' को वैयक्तिक रूपान्तरण भएपछि उपनिषद् तथा पौराणिक युगमा साधनाको धारा प्रस्तुत भएको पाइन्छ। तारा विद्याको साधना विशेषतः वज्रयानको प्रसारसँग फैलिएको देखिन्छ। शाक्त तन्त्रहरूमा दशमहाविद्याभित्र तारा विद्यालाई दोस्रो

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

स्थान दिइएको छ। विशेषतः ताराका एकजटा, उग्रतारा तथा नीलसरस्वतीको अत्यन्त महत्व तथा प्रभाव रहेको पाइन्छ वज्रयानी तान्त्रिक साहित्यमा तारा विद्या सम्बन्धी अत्यन्त विस्तार रहेको देखिन्छ। 'सरस्वती' को सौम्य रूपमा रहेका विभिन्न साधनामा सरस्वती, महासरस्वती, वज्रवीणा सरस्वती, वज्रशारदा, आर्यसरस्वती, वज्रसरस्वती, प्रमुख विद्याका रूपमा देखिन्छन्। त्यस्तै किञ्चित् उग्र तथा अत्युग्र रूपमा विद्याहरूको रूपमा तारा विद्याको पूर्ण विस्तार भएको पाइन्छ।

नीलताराक्रमका तारा, खदिरवनी, तथा वश्यतारा अमोघसिद्धि कुलका तारा विद्याका रूपमा लिइन्छन्। श्वेत रातका मुख्य दुई भेद छन् - अष्टमहाभयता तथा मृत्युवञ्चन तारा। ताराका सात प्रमुख भेदहरू भेटिन्छन् र यी सबैले बायाँ हातमा कमल तथा दायाँ हातमा वरदमुद्रा लिएका छन्। नीलताराका दुर्गतितारिणी तारा, धनदातारा, जाङ्गुली तारा, वर्णशवरी तारा गरी चार भेद प्रख्यात छन्।

श्वेततारका अन्य विस्तारमा चतुर्भुज सिततारा, षड्भुज सिततारा, विश्वमाता, कुरुकुल्ला तथा जाङ्गली पर्दछन्। त्यस्तै तारा विद्याको पीतवर्णको भेदमा यिनले चार या पाँच बुद्धको मुकुट लगाएको पाइन्छ। यसमा वज्रतारा, जाङ्गुली, पर्णहावरी, भृकुटी, तथा प्रसन्न तारा पर्दछन्।

नीलवर्ण ताराका भेदमा एकजटा र महाचीन तारा प्रमुख छन्। अमिताभ कुलको विधाको रूपमा रक्तवर्णा ताराको कुरुकुल्ला स्वरूप तन्त्रशास्त्रहरूमा पाइन्छ। तारा विद्याका यी भेदहरू अत्यन्त प्रमुख तथा तारा क्रमका साधकहरूको लागि नजानी नहुने हुन्। यस अतिरिक्त जसले तारा विद्यामा नै विशेष साधना गर्दछ उसले तारा विद्याको सहस्र भेदसम्म अवलोकन तथा अनुसन्धान गर्न सक्दछ।

विशेषतः तारण गर्ने या संसाररूप भ्रमबाट, मायास्वप्नबाट व्यूँताई वास्तविक निर्वाणमा लैजाने हुनाले नै तारा विद्याको महत्व त्यत्रो ठूलो रहेको हो। मुक्तिको साथै विभिन्न कामनाले पनि तारा विद्याको साधना गरिने भएकाले नै तारा विद्याका अनन्त भेद भएका हुन्। तार अर्थात् प्रणव या ॐ कारको शक्तिको रूपमा तारा विद्यालाई लिइन्छ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

निर्वाणको अन्त्यवस्थासम्म साधकको चित्त उद्‌बोधनको निमित्त तारा विद्याको साधना अपरिहार्य छ ।

सौम्य र उग्र दुवै मूर्तिको स्वभाव छर्लङ्गिने ध्यान निम्नानुसार छ -

श्वेताम्बरां शारदचन्द्रकान्तिं सद्‌भूषणां चन्द्रकलावतंसाम् ।
कर्त्रीकपालान्वितपाणिपद्मां तारां त्रिनेत्रां प्रभजेऽखिलर्घ्यै ॥

अर्थात्, सेतो कपडा लगाएकी शरच्चन्द्रको समान आभा भएकी, चन्द्रकलाले सुशोभित मस्तक भएकी, दुई हातमा कैंची र कपाल धारण गरेकी तीन नेत्र भएकी तारादेवीको अभीष्ट सिद्धिको निमित्त ध्यान गर्दछु ।

ताराको एकजटा स्वरूपको ध्यान यस प्रकार छ -

विश्वव्यापकवारिमध्यविलसच्छ्वेताम्बुजन्मस्थिताम् ।
कर्त्रीखड्गकपालनीलनलिनै राजत्करां नीलभाम् ॥
काञ्चीकुण्डलहारकंकणलसत्केयूरमञ्जीरताम् ।
आप्तैर्नागदलैर्विभूषिततनूमारक्तनेत्रत्रयाम् ॥
पिङ्गोग्रैकजटां लसत्सुरसनां दंष्ट्राकरालाननाम् ।
चर्मद्वीपिवरं कटौ विदधतौ श्वेतास्थिपट्टालिकाम् ॥
अक्षोभ्येणविराजमानशिरसं स्मेराननां भीरूहाम् ।
तारां शावहृदासनां दृढकुचामम्बां त्रिलोक्याः स्मरेत् ॥

अर्थात्, पिङ्गल वर्णकी, उग्रस्वरूप भएकी, एकजटा धारण गर्ने, समग्र, विश्वलाई व्याप्त गर्ने जलधिको मध्यमा रहेको श्वेत कमलमा रहेकी कर्त्री, कपाल तथा दुई हातमा नीलो कमल लिएकी, नील वर्ण भएकी काञ्ची, कुण्डल, हार, कंकण, केयूर आदिले सुशोभित भएकी सर्पको गहना लगाएकी, तीन नेत्र भएकी, डरलाग्दो मुख भएकी, दाह्रा निस्किएको तथा लामो जिब्रो बाहिर निस्किएर चम्किरहेको, हात्तीको छाला लगाएकी, सेतो हाडका गहना बनाएकी, शिरमा अक्षोभ्यलाई धारण गरेकी, प्रसन्न मुख भएकी, डर नाश गर्ने, शवहृदयारुढ भएकी, दृढ कुचयुग्म भएकी, तीनै लोकको मातास्वरूपको ध्यान गरोस् ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

देवी स्तुतिहरू र तारिणीवरिवस्या :

देवी स्तुतिहरूमध्ये कालीको 'कर्पूरस्तव' ताराको ताराकर्पूरस्तव श्रीविद्याको सौन्दर्यलहरी, सुभगोदयस्तुति, त्रिपुरमहिम्नस्तोत्र, भुवनेश्वरीको पृथ्वीधारचित भुवनेश्वरी स्तोत्र, भैरवीको भैरवी कवच, छिन्नमस्ताको छिन्नमस्तापञ्चाङ्ग, धूमावतीको धूमावतीपञ्चाङ्ग, मातङ्गको मातङ्गीपञ्चाङ्ग, वगलाको वगलामुखीकवच तथा पञ्चाङ्ग र कमलाको कमलापञ्चाङ्ग विशिष्ट छन् । ताराको स्तुतिपरक सुकृतिदत्तपन्तको यो तारिणीवरिवस्या आफू आर्त भएको अवस्थामा उनको अन्तस्तलबाट निस्किएको आर्त पुकार हो ।

तारापीठहरू :

काठमाडौं समीप साँखुस्थित वज्रयोगिनी (उग्रतारा), लाजिम्पाटको नीलसरस्वती, स्वयम्भूको अजिमा, मञ्जुश्री शोभाभगवतीको मन्दिर नजीकै वीजेश्वरी आदि सबै नै ताराका पीठहरू हुन् । महायानपरम्परामा अवलोकितेश्वरको शक्तिको रूपमा तारालाई मानिन्छ । महायानमा वज्रयोगिनी, खड्गयोगिनी आदि चार स्वरूप ताराका मानिएका छन् । महायानिक परम्परामा "तारास्रग्धरास्तोत्र" काठमाडौंका महायानिक उपासकहरूले कण्ठस्थ गरेको पाइन्छ । यसै प्रसंगमा वज्रयोगिनीमा ने मुनिले तयः गरेको आख्यान पनि सुन्न पाइन्छ ।

तारिणीवरिवस्याको विषयवस्तु :

भगवती ताराको स्तुतिपरक काव्यमा महाकवि सुकृतिदत्त पन्तले आफ्नो गदरोग (पित्तद्वारा हुने उदररोग) ले पीडित भएको वेलामा भगवती ताराको मार्मिक स्तुति गरेका छन् । यो स्तुति पनि उनी अति व्यथित भएर केही नलाग्दा सारा औषधिहरूले पनि काम नगरेपछि भगवती इष्टदेवी ताराको वाध्य भएर गरेको वरिवस्या हो । शिखरिणी, शार्दुलविक्रीडितं, तोटक, अनुष्टुप्, इन्द्रवज्र, उपेन्द्रवज्रा उपजाति आदि छन्दहरूमा गरेको स्तुति अति मार्मिक छ । यस मार्मिक स्तोत्रमा यमराजवाट मलाई वचाऊ, यस्तो रोगवाट मैले मर्नु नपरोस् आदि हार्दिक पीडाका स्वरहरू मुखर भएका छन् ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

केही उदाहरणहरू निम्नलिखित छन् -

दयार्देणाक्ष्णापि प्रशमय भयं मे शमनजम् (११),

शमयतु भयं मे शमनजम् (१२)

कटाक्षास्तारिण्या मम विदधतां भीतिशमनम् (१८)

ततो मामापद्भ्यः सपदि दयया मोचय शिवे (२२)

शिवे ! मृत्योर्भयं नाशय (२३)

परं दीनं भीतं शमनकथया मामव शिवे (३३)

प्रतिदिवसमाक्रान्दितमिदं... (३५)

अपनयतु दुःखं मम शिवा (३६)

हारोदिभि कमिहयायां च शरणम् (३७)

.....क्षिपसि नहि दृष्टिं हितकरीम् (३९)

.....भवतु मम बाधाप्रशमनम् (४१),

नभूयान्मे मृत्युस्तवचरणपाथोजकृपया (४२),

.....परिणतिरसह्य किमु शिवे (४६)

.....शरदां शतं तव कृपालवाज्जीवनम् (५१),

ददं गुल्गं नृत्यद्हृदयफलके कंपयति मे.....
सजं सर्वां दूरी कुरुहरमयं..... (५४),

येनेदमुत्कटमपारमसह्य दुःखं प्रस्तोऽस्मि हन्त ? (६८),

.....कटुक : कषायो वैद्यार्पित : पततु मे वदने पुनर्न (७७),

....प्रमत्तभिषजां पुरतोऽतिदीनं

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

मां जीवयेतिवदतो मम मास्तु मातः (७९),

.....जगज्जननि मे गदहृत् त्वमेधि (८२),

.....गदमदप्रध्वंसनायोद्यतम् (८३),

केचित्कषायमपरे विविधान् रसाँश्च
काष्टादिचूर्णमपरे गुलिकां परेऽपि ।
मां भोजयन्ति .....
केयं दशातिविषमा वद विश्वमात : (८७),

अस्मिन् महानिरयभोगसमानरोगे क्षिप्त्वा..... (८८),

अहरहर्वहदुन्नतिमुत्कटामिदमसहच्च मनोव्यथनं मम (९५),

.....वर्द्धते प्रतिदिनं गुल्मव्यथाऽस्यां तनौ .....(९७)

यसरी ताराको स्तुति गर्दै उनले १०० दिन विताएको र सय दिनदेखि "म गुल्मरोगले पीडित छु" भनेर आफ्नै स्तुतिको प्रसङ्गमा भन्छन् -

दिनशतं शरदां शतसन्निभ
मम गतं रुदतो बहु दुःखतः ।
जननि तारिणि दुःखपरंपरा
भवतु मात इयं पुरतो मम (१००),

मोहावेश विधूर्णमानमनसा गुल्मादिरोगव्यथा
क्रान्तेनाकुलचेतसा सुकृतिना सन्निर्भितोऽयं स्तव.....(१०१),

.....दुःखातुरेण कृतिना रचितस्तवेन .....(१०२),

यसरी ताराको स्तुति गरेपछि, अब म आफ्नो दुःखनाशका लागि तिम्रा परिवारजनलाई पनि स्मरण गर्छु भन्दै अन्य देवताहरूको गणेश, सूर्य, शिव, बुद्ध, राम आदि धेरै देवताहरूको स्तुति गरेका छन् ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

.....मातस्त्वदीयपरिवारजनं स्मरामि...(१०३),

त्रायस्व संसृतिभयाच्छिव शूलपाणे (१२२)

.....त्वदङ्घ्रिकमले पतितोऽस्मि दीनः (१२३)

श्रीराम पाहि दययेव विभीषणं माम् (१२७),

.....मुकुन्द ! कुन्दस्व दुःखणलघेपतितं द्रुतं माम् (१२९)

तालाङ्कबुद्ध परिपाहि युगान्तमूर्ते (१५९),

श्रीमद्बुद्धतनु.....(१५७),

.....त्यक्त्वा, तिक्तं पिवति वत भो
निम्बपत्राक्ततोयम् (२,१३),

गुल्मासुरेण सुकृतिर्वतनष्ट बुद्धिर्जातोऽधुना.....(२, १६),

पीडितं गुल्मरोगेण ब्रीडितं पापकर्मणा
पातु मां पीडितं वै तत् गिरिजापादपङ्कजम् (२, १७)

यं दह्यतेऽखिल वपुर्मम पित्तगुल्म ...(२,७),

प्राणाः प्रयान्ति यदि यान्तु नभेऽस्तिचिन्ता
गुल्मासुरेण दलिता न पुनः प्रयान्तु (२९),

.....छिन्धि गुल्मगदतीव्रवेदनाम् (२,५),

मर्माणि कृन्तति गदप्रसरो ममाद्य (२.१),

यसरी सुकृतिदत्त पन्तले अत्यन्त कष्टमा परेर भगवती ताराको उपासनापरक स्तोत्र लेखेको कुरो उपर्युक्त उदाहरणले प्रष्ट हुन्छ। अन्तिम समयमा दिनमा एक श्लोक, दुई दिनमा एक श्लोक १५ दिनमा एक श्लोक लेखेको पनि पाइन्छ। त्यसमा उनले "चैत्रकृष्ण एकादश्यां कृतम्, द्वादश्यां कृतम्, वैशाखकृष्णद्वितीयायाम्, वैशाखकृष्णपञ्चम्याम्, नवम्याम्, दशम्याम्, एकादश्याम्" एक एक पद्य लेखेको उल्लेख आफैं गरेका छन्।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

ताराको स्वरूपहरूमध्ये केही स्वरूपको सुकृतिले आफ्नै स्तोत्रमा यसरी उल्लेख गरेका छन् -

मातस्तारिणि कौशिकि त्रिनयने निर्वाणमार्गप्रदे
पिङ्गोग्रैकजटे भुजंगमुकुटे भग्नापरस्तारिके ।
भीमे नीलसरस्वति प्रणतहृत्संतापनिर्वापिणि
चित्तं मा त्यज मे न यातु हृदयं दुर्वासनायां मम ॥९३॥

यस अतिरिक्त धेरै विषयहरू स्तोत्रमा छन् । ती सबै यहाँ उल्लेख गर्नुभन्दा स्तोत्रबाट नै जान्नुहुन अनुरोध छ ।

सुकृतिदत्त पन्त विरचित ग्रन्थहरूको विषयमा जान्नुपर्दा डा. स्वामी प्रपन्नाचार्यज्यूद्वारा सम्पादित कार्तवीर्योदयमहाकाव्यको भूमिका हेर्नुहुन अनुरोध छ ।

– डा. काशीनाथ न्यौपाने

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

सर्वतन्त्रस्वतन्त्रकवितार्किककण्ठीरव
महाकविसुकृतिदत्तविरचिता

तारिणीवरिवस्या

मया मातस्तारे तव चरणपूजा न रचिता
न चापि ध्यातं ते वपुरमरमुख्यैर्हृदि धृतम् ।
न चापि स्तोत्रं ते पठितमथ होमो न रचित -
स्तथाप्यस्मिन् पापे मयि पततु ते दृक्तकरुणा ॥ १ ॥

प्रभाते निद्रान्ते तव चरणपाथोजयुगलं
हृदि ध्यायं ध्यायं विलसदतुलामोदभरतः ।
न पूजां हार्दीन्तेऽ करवमतिमत्तः पशुसम-
स्तथापि स्तादस्मिञ्जननि तव कारुण्यनयनम् ॥ २ ॥

प्रभाते सत्तीर्थे विमलजलसंशुद्धतनुक :
कदाचिन्नाकार्षं दशशतमितं ते मनुजपम् ।
मन : स्थैर्यं कृत्वा विषय-विष-वेगातिविकल-
स्तथाप्यस्मिन् दीने विसृज करुणाकर्वुर-दृशम् ॥ ३ ॥

समाहृत्य स्वच्छं जलमतिसुगन्धिं सुमचयं
यथा वित्तं धूपादिकमणि च सम्पाद्य विधिवत् ।
न बाह्यां पूजान्तेऽकरवमरवश्चातिकृपण-
स्तथाऽप्येनं लुब्धं जननि दयया वीक्ष्य सुखय ॥ ४ ॥

न तेऽर्चा पुष्पाणामवचयविधौ पाटिततलौ
न ते मुद्राकृत्ये किमपि ऋजुवक्राङ्गुलिदलौ ।
करौ मे व्यापारान्तरकरणलग्नौ हि सततं
तथाऽप्यस्मिँस्तब्धे विसृज दययार्द्रां दृशमलम् ॥ ५ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

मया स्नानं पञ्चामृतभृतघटैस्ते न रचितं
वितीर्णं नैवेद्यं स्नुतमधुघृतं तेऽपि न कदा ।
त्रिमध्वक्तैर्हव्यैर्हवनमपि ते नैव विहितं
तथाऽप्यस्मिन् पापे भवतु तव दृष्टिः सकरुणा ॥ ६ ॥

तव प्रीत्यै विप्राः कतिचन मया नोसदशनात्
प्रणीताः सन्तोषं कनकरजताघं न च वसु
न वा वस्त्रं शस्तं किमपि पदयोस्तेऽस्त्युपहृतं
तथाऽप्यस्मिन् मूढे भवतु तव दृष्टिः सुखकरी ॥ ७ ॥

अये मातः शातक्रतवपदतुल्यं तव पद -
प्रसादांशं कञ्चिद्हृदि समनुभूयापि हतधीः ।
न ते दास्येऽकार्षं मतिमखिलभीतिक्षयकरीं
तथाप्यस्मिन् दुष्टे विसृज करुणापांशममलम् ॥ ८ ॥

भवत्या दत्ताभिः सरसकविताभिर्नृपतयो
मया सूतेनेव प्रतिदिनमहो कीर्तितगुणाः ।
कदाचिन्नास्तोषं जननि तव पादाम्बुजयुगं
कृतघ्नेऽपेस्मिँस्ते पततु नयनं भूरिकरुणम् ॥ ९ ॥

क्व चाहं पापीयान् विषमविषयाक्रान्तहृदयः
क्व चानुध्यानं ते विमलहृदयैर्लभ्यमसकृत् ।
अतस्तेऽनुध्याने प्रतिहतमतौ कुण्ठितगतौ
शिवे भद्रां दृष्टिं वितर मयि शोकाकुलहृदि ॥ १० ॥

न चानुध्यायी ते न च चरणयोः पूजनपरो
न मन्त्राभ्यासी नो विमलपदपद्यैस्तवनकृत् ।
अहं यद्यप्यस्मि स्मितसुभगवक्त्रेण तदपि
दयार्द्रेणाक्ष्णापि प्रशमय भयं मे शमनजम् ॥ ११ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

गदाक्रान्तं देहं पलितवलितं मस्तकमलं
मनो मोहाम्भोधौ पतति नयनं भ्राम्यति मुहुः ।
अवस्थायामस्यां शिव शिव शिवे तारिणी तव
प्रसादपीयूषं शमयतु भयं मे शमनजम् ॥ १२ ॥

अपारे दुःखाब्धौ निपततनुः कश्चन जनः
सकृत्स्मृत्वा तारां व्रजति परपारेऽघजलधेः ।
इमं वादं सत्यं कुरु निगमरूढं जननि भो
विपन्नं संजीव्य प्रसरदतुलप्रेमनयनैः ॥ १३ ॥

अनेके गीर्वाणा जननि निजभक्तान् ददतु ते
जयं वित्तं स्वर्गादिकमपि च कालेन बहुना ।
प्रसङ्गात् स्मर्तृणां भजनसमकालं भवभय-
च्छिदान्तन्वानेभ्यस्तव पदरजोभ्यो नम इति ॥ १४ ॥

मया ज्ञातं मातस्तव चरणकारुण्यमतुलं
यतोऽहं पापीयानतिकलु*षचित्तो विकलधीः ।
निमग्नो मोहाब्धौ कथमपि भवत्याः स्मृतिबला -
दिमामापच्छ्रेणीमकरवमनायासमृदिताम् ॥ १५ ॥

अहं दासो मित्रं स्वमपि तव यश्चास्मि हतधी -
र्न शक्तो निश्चेतुं जननि दयया स्वत्वविषये
गता शंङ्कातङ्कं कुरु भवतु मे चित्तमिदकं
समुत्सृष्टाभासं शमनशवराधीशशरतः ॥ १६ ॥

पतेयुस्ते हृद्या जननि मयि कारुण्यविलसत् -
कटाक्षव्याक्षेपाः क्षपितसकलत्रासविसराः
न मन्ये वार्ध्क्यं न च गदचयानामपि मदं
वराकः कः शत्रुर्मम शमित एवास्ति शमनः ॥ १७ ॥

---

* 'कलुख' इति मातृकापाठः

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

अनुक्रोशावेशप्रसरदुरुवेगातितरलाः
सुधासिन्धूल्लोलल्लहरिरुचिवैदग्ध्यचतुराः ।
*हरि ब्रह्मेशानां प्रतिदिनमलं कांक्षिततराः
*कटाक्षास्तारिण्या मम विदधतां भीतिशमनम् ॥ १८ ॥

*सुधापारावारोल्लसदमलकल्लोलसुभगा -
*श्चतुर्वर्गस्तोमार्पणपणकृताङ्गीकृतिकलाः ।
महामोहध्वान्तप्रशमनविधौ सौररुचयो
भवेयुस्तारिण्या करुणरसपूर्णा मयि दृशः ॥ १९ ॥

हरिर्धत्ते स्वैरं बहुविधतनूर्यत्करुणया
विधत्ते ब्रह्माण्डं विधिरपि च जीवौघसुभृतम् ।
हरः कैलासाद्रौ विहरति सुखं शैलसुतया
भवेयुर्भव्यास्ते जननि मयि तेऽपाङ्गविसराः ॥ २० ॥

अये मातस्तारे विविधभवदुःखाम्बुधिगतो
विमुह्यान्नाक्रुश्यन्निजरचितपङ्कावलिमलम् ।
न चान्यत् पश्यामि क्वचिदपि शरण्यं त्रिजगति
तव प्रेमापाङ्गाद्धरिहरविरंच्याद्यभिमतात् ॥ २१ ॥

कृतघ्नोऽहं पापी यदपि निखिलस्ते परिजनं
जनो मां जानाति क्वचिदपि विपन्ने मयि तव ।
परीवादो नूत्नो जननि भविता लोकमुखत -
स्ततो मामापद्भ्यः सपदि दयया मोचय शिवे ॥ २२ ॥

गुल्मं वल्गति वातरुक् प्रवहते पित्तं दहत्यन्तरं
चक्षुर्भ्राम्यति कम्पते च हृदयं कृत्या◆ तथाऽऽक्राम्यति ।

---

* एतत्चिह्नाङ्कितपङ्क्तयः कार्तवीर्योदयमहाकाव्यमंगलाचरणेऽपि किञ्चित्परिवर्तितरीत्या विलोक्यते ।

◆ कृत्वा इति मातृकापाठः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

एतादृश्यति(?)दुष्टकष्टनिवहे नान्यच्छरण्यं मम
मातस्तारिणि दुःखदारिणि शिवे मृत्योर्भयं नाशय ॥२३॥

पदाम्भोजे सिञ्जन्मणिमधुरमञ्जीररुचिरा
कराम्भोजे लोलद्दलकमलसौभाग्यविमला ।
मुखाम्भोजे भ्राजत्स्मितविशदसौहार्दसुभगा
हृदम्भोजे तारा-तरुणकरुणा मेऽस्तु सततम् ॥ २४ ॥

पुरो मातस्तारे व्रजसि परिवारेण सहिता
दृशा द्राघीयस्या प्रचुरकरुणं पश्यसि पुनः ।
मुखेन्दुज्योत्स्नाभिर्हरसि गदसन्तापमपि मे
कथं न स्यान्नष्टं त्रिविधमपि दुःखं मम पुनः ॥ २५ ॥

अनेके गीर्वाणाः प्रचुरविषयासक्तमनसा
मया मातस्तारे प्रतिदिनमसेव्यन्त हि मुधा ।
इदानीमापन्नस्तव चरणपद्मेऽस्मि पतितः
क्षमस्वेमं मन्तुं सहजसरले पाहि दयया ॥ २६ ॥

अये जिह्वे तारामनु(?)ममृतमास्वाद्य सुखिता
मनस्तारापादाम्बुजरससुतृप्तं भव मम ।
करौ तरापूजाविधिषु भवतं तत्परतरौ
मदीयं तारासाद् भवतु किमपि स्वं च युगलम् ॥ २७ ॥

क्वणत्काञ्चीसिञ्जन्मणिरुचिरमञ्जीरचरणा
परिक्षामामध्ये करिकलभकुम्भाकृतिकुचा ।
मुखेन्दुज्योत्स्नाभिर्दलितविसरन्मोहनिवहा
पुरस्तादास्तान्नो जगदभयदानोद्यतकला ॥ २८ ॥

अये चेतोव्यर्थं भ्रमसि भयमाप्नोषि च मुधा
किमर्थं वा ताम्यस्यनवरतमाक्रुश्यसि च किम् ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

जगन्माता तारा जयति जगतां भीतिशमनी
न चैनां स्मृत्वापि क्वचिदपि विपत्तिर्जनिभृताम् ॥ २९ ॥

त्वदीये पादाब्जे जननि पतितस्यापि मम भो
न रोगाणां शान्तिः शमनभयशान्तिश्च नहि चेत् ।
स्वकीयैस्तेजोभिः प्रतपति महीं भास्वतीजनान्
तमः शीतं पीडां कथमिव न कुर्याद् वद शिवे ॥ ३० ॥

अपारे रोगाब्धौ पतितमतिभीतं शमनतो
लुठन्तं भूपृष्ठेऽप्युदितकरुणं रोदनपरम् ।
मुहुर्ध्यायन्तं मां जननि जगदुद्धाररसिके
सदा रक्ष त्रासं शमय कृपया जीवय शिवे ॥ ३१ ॥

अये तारेऽपारे गदजलधिमध्ये निपतितं
महामोहव्याग्रान्तरमशरणं श्रस्तकरणम् ।
सदैव ध्यायन्तं निजचरणयुग्मं हृदि शिवे
कृपापाङ्गश्रेण्या* रचय दलिताशेष वृजिनम् ॥ ३२ ॥

अहं पापी चेत् स्यां व्रजति मम चित्तं त्वयि कथम्
कदाचिद्धर्मात्मा कथमिदमसह्यं हि कलुषम् ।
इदं युग्मं चित्ते घटत इति किं वच्मि जननि
परं दीनं भीतं शमनकथया मामव शिवे ॥ ३३ ॥

त्वदावासे चित्ते विसरति महामोहनिकरो
मतिर्भ्राम्यत्येषा पवनहतदीपार्चिरिव मे ।
रुजा मुक्तो नैको प्यपगत** इमां कष्टपदवी
कथं मातस्तारे तव चरणभक्तोऽस्मि पतितः ॥ ३४ ॥

---

* अक्षरद्वयं त्रुटितमिति 'श्रेण्या' इति पूरितपाठः ।

** अक्षरचतुष्टयं त्रुटितमिति 'गतइमां' इति पूरितपाठः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

अये मातस्तारे प्रतिदिवसमाक्रन्दितमिदं
मदीयं श्रुत्वैवं भवसि दययार्द्रा न हि कथम् ।
न रिक्तं कारुण्यं करुणरसकल्लोलिनि तव
हृदम्भोजस्थित्या न विदितमथो किंचन न ते ॥ ३५ ॥

पुरः पश्चात्पार्श्वे स्मितललितवस्त्रेण सुभगा
क्वणन्तीमञ्जीरं विशदवसना चारुदशना ।
भ्रमन्ती नृत्यन्ती प्रचुरकरुणं वीक्षणपरा
स्पृशन्ती हस्ताब्जै*रपनयतु दुःखं मम शिवे ॥ ३६ ॥

जगत्सर्वं मातः सृजसि परिपासीति हरसि
विनायासाद् ब्रह्माच्युतहरसमाख्या विलसिता ।
वराकस्यास्यैतद् गददलनकार्ये भवति ते
कियान् भारो हा रोदिमि कमिह यायां च शरणम् ॥३७॥

शिशुत्वाद्• वर्णानामपि परिचयादातव मनु-
र्मयाभ्यस्तो रूपं बहुविधमनुध्यातमपि ते ।
प्रमादाद्यत्किञ्चित् स्खलितमथ चेत्तारिणि शिवे
क्षमस्वेमं मन्तुं भवतु न हि मे दुर्मतिततिः ॥ ३८ ॥

धनं विद्यां पुत्रानभिलषितमायुः सुविपुलं
प्रसंङ्गात्स्मर्तृभ्यो जननि दयया त्वं वितरसि. ।
परीपाकः(?) कोऽयं मम कलुषसंघस्य यदिदं♦
त्वदेकाग्रेऽप्यस्मिन् क्षिपसि नहि दृष्टिं हितकरीम् ॥३९॥

---

* 'हस्ताज्वै' इति मातृकापाठः ।

• 'शिभुत्वाद्' इति मातृकापाठः ।

♦ 'य' इति पूरितपाठः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

अये मातस्तारे मनसि वचसि प्रेक्षणपथे
त्वमेका दृष्टासि प्रकटयसि वाचं च विशदाम् ।
अमुस्मात्* सत्यान्मे शमनभयबाधाविकसितं
महामोहध्वान्तं हृदयकुहरं सन्त्यजतु च ॥ ४० ॥

अविभ्रान्तं सूर्यो गगनतलमाक्रामत इति
क्षितिं शेषो धत्ते शिरसि गतखेदं प्रतिश्रुतेः ।
गजद्दुःखाम्भोधौ निपतितमलं तारयसि भोः
प्रवादोऽयं सत्यो भवतु मम बाधाप्रशमनम् ॥ ४१ ॥

अनेकागस्कारी समयशतबाह्योऽपि तनुजो
जनन्या किं त्याज्यो भवति जगतीदं प्रविदितम् ।
कुतो मातस्तारे त्यजसि सुकृतिं दृष्कृतवशं
न भूयान्मे मृत्युस्तव चरणपाथोजकृपया ॥ ४२ ॥

रुदन्तं याचन्तं प्रतिपदमभीष्टं निजसुतं
न काचिद्योषापि त्यजति जगतामम्ब भवती
कथं मां सन्त्यक्तुं कलयसि समुद्योगमथवा
न चाहं त्यक्ष्यामि श्रुतिशतमतं ते पदयुगम् ॥ ४३ ॥

न माता पुत्रस्योरुतरमपि पापं स्वमनसि
कदाचित्सन्धत्ते वदति न च लोके क्वचिदपि ।
मदीयं पापं चेज्जननि भवतीचेतसि कथं
प्रयात्यास्ये किं वा कलुषमपि भक्तस्य तव किम् ॥४४॥

कथं भूताः प्रेता बहुविधगदा वा मम मन -
स्त्वदावासंशक्ता प्रसभमपहर्तुं जननि भोः ।
अहो कोऽयं कालः कवलयति ते कीर्तिलतिकां
हरिब्रह्मेशानामुपरि विलसन्तीमपि सदा ॥ ४५ ॥

---

* 'अमुख्यात्' इति मातृकापाठः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

प्रगर्जत्यं वास्योद्भटसटशरीरोपरिलसद्
वपुस्ते मस्तेन प्रतिदिनमहो मे प्रणमतः ।
कथं भूतादीनां भवति हृदि बाधातिविषमा
ममाभाग्यस्यायं परिणतिरसह्या किमु शिवे ॥ ४६ ॥

त्वया सृष्टं व्याप्तं त्वमथ निखिलं विश्वमिति च
श्रुतिः सत्या मातस्तदपि मयि विश्वान्तरगते ।
कथं नो ते सत्ता किमहमतिरिक्तोऽस्मि जगत-
स्तथापि त्वत्सत्ता त्वयि च* मयि भव्यातिभविका ॥ ४७॥

दृशं दुरितनिष्कृषं त्रिविधतापनिर्वापणीं
वचोऽमृतपरिप्लुतमदभ्र♦शुभ्रकारुण्यम् ।
अये जननि तारिणि प्रचुरदुःखसन्दारिणि
विधेहि विधिकिङ्करे विविधतापयुक्ते मयि ॥ ४८ ॥

इदं वपुरियं मतिर्हृदयमेतदेतद् वसु
सुतोऽयमतिशैशवः परिजनोऽप्ययं दुःखितः ।
त्वदीयचरणाम्बुजे जननि चायमात्मार्थितो
विधेहि दयादृशं शुभृशमत्र सन्तापिनि ॥ ४९ ॥

श्रीताराचरणारविन्दकरुणालेशेन सर्वज्ञको
भक्तो मृत्युवशं गतं जनशतं संमोचय त्रासतः ।
तां तारां भजतः कथं मम पुनर्मृत्युर्भवेन्निश्चितं
मातस्तारिणि शीघ्रमेव शमय त्रासं कृतान्तोद्भवम् ॥

अये जननि तारिणि त्वदीयपरं न मे जीवनं
कृतान्तभयमोचनं तव वपुर्न चान्यन्मम ।

---

* 'त्वयिव' इति मातृकापाठः ।

♦ 'शुभ्र' इति पूरितपाठः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

ममाभिलषितं शिवे सपदि पूरयाम्बाधुना
ममास्तु शरदां शतं तव कृपालवाज्जीवनम् ॥ ५१ ॥

त्वयैवेदं सृष्टं वपुरपि तमद्यावधि पुन -
र्मदीयः सम्बन्धो जननि यदि चेत्तेऽपि स इह ।
स सम्बन्धोऽपि त्वं त्वदभिरचितो जन्मनिवहे
ततो मे का चिन्ता तव मम समानेऽत्र वपुषि ॥ ५२ ॥

अये मातर्भक्ताः सुरनरगणे तेषु बहवः
समस्तैस्तैराप्तं तव करुणयाभीप्सितपदम् ।
अहं याचे मन्दः शमनभयबाधाप्रशमनं
ममैवाभिष्टान्तन्त्वरितमनुमोघार्प्यय शिवे ॥ ५३ ॥

इदं गुल्मं नृत्यद् हृदय फलके कम्पयति मे
वपुः सर्वं मोहो विशति च महान् भीतिरतुला
जगन्मातस्तारे करकमलनीलाब्जवदनै -
रुजं सर्वां दूरीं कुरु हर भयं देहि धिषणाम् ॥ ५४ ॥

इदं याचे मातस्तव चरणयुग्मे प्रतिदिनं
न मे दुर्बुद्धीनान्तरिरतिविमोहैकसरणी ।
समायातु स्वान्ते विलसतु विवेकः सुविपुलो
हृदंदम्भो चञ्चद्विधुविमलमेवास्तु सततम् ॥ ५५ ॥

मदीये चित्तेऽस्मिन्नतिकुमतिधारातिकलुषा
सदैवोद्युङ्क्ते या रिपुजनकृतान्त्रासजननि ।
त्वदङ्घ्रिद्वन्द्वाम्भोरुहगलदमन्दामलजल -
प्रसेकादस्तं सा व्रजतु सहसा तारिणि शिवे ॥ ५६ ॥

वपुर्गदसमुज्झितं मतिरतीव शुद्धा मनो
व्यपेतभयमस्तु मे जननि ते प्रसादात् सदा ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

इयं कुमतिरुद्भटाक्षपतु तारिणि प्रापिता(?)
ममाहितजनैर्हृदि क्षपितधैर्य शौर्यान्वयः ॥ ५७ ॥

त्वदङ्घ्रियुगले मनो मम सदास्तु किम्मे गदै -
स्तथा रिपुजनैरथो भवति किं कृतान्तेन वा
मयार्पितमिदं मनो जननि गृह्यतां सादरं
ततो दरतरंगतं भवति कैश्चिदेव क्षणैः ॥ ५८ ॥

समस्तसुरवन्दिते निखिलभव्यरम्यालये
विपज्जलधिवाडवे जनतमृत्युबाधापहे ।
स्वभक्तजनतापहेऽमृतपदप्रदानोद्धुरे
सदा रमतु मे मनो महसि तत्र ताराभिधे ॥ ५९ ॥

दरिद्रतरमन्दिरेऽपि च गतो हि भिक्षुर्लभत्यलं(?)
पृथुकमुष्टिकं जनिततुष्टिकं याच्ञया ।
त्रिलोकनगरीश्वरी त्वदभिसम्मुखं याचकः
कथं न हि लभाम्यहं किमपि वाञ्छितं तारिणि ॥ ६० ॥

प्रतिक्षणविलक्षणं सकलदेहसंशोषणं
मनोमथनमुल्वणं बलहरञ्च दैन्याकरम् ।
इदं व्यथनमात्मनि स्थितमसह्यवेगं मम
प्रयातु सहसा क्षयं जननि ते कृपापाङ्गत : ॥ ६१ ॥

सर्वत्र ते नयनमस्ति च पाणिपादं
सर्वत्र ते प्रतिहतं विदितं च सर्वम् ।
सर्वन्त्वमेव जगतां जननि प्रसिद्धं
सत्येन तेन मम दुःखचयः क्षयोऽस्तु ॥ ६२ ॥

जगज्जननि तारिणि त्रिभुवनैकहेतोः शिवे
त्वदीयचरणाम्बुजे निखिलदेववन्द्ये मम ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

मनो यदि मधुव्रतोपममनल्पभाग्योदया -
त्तदा न गणयाम्यहं शमनभीतिमत्युत्कटम् ॥ ६३ ॥

मातस्त्वदीयचरणाम्बुरुहे मदीयं
चेतः सदा विशतु दुःखसमूहहान्यै
नान्यत्र गच्छतु भयं त्यजतु प्रचण्डं
मोहं च विभ्रमकरं स्मृतिहारकं च ॥ ६४ ॥

स्मृतिर्मम न नश्यतु व्रजतु नैव चित्तं भवं
गदा गतमदाः सदा मयि भवन्तु नश्यन्त्वलम् ।
समस्तसुरवन्दिते भवतु मे समानाशतं
त्वदङ्घ्रिकरुणोदयादविकलं बलं जीवनम् ॥ ६५ ॥

पुरो भवतु तारिणी सकलदुःखसंहारिणी
महाकलुषदारिणी निगमशीर्षसंचारिणी ।
अभीष्टफलकारिणी शमनजातभीवारिणी
परात्मसुविहारिणी सकललोकसन्धारिणी ॥ ६६ ॥

किन्नाम तारिणि मया कलुषं कृतं तत्
त्वन्नामसंस्मरणतोऽपि न याति नाशम् ।
येनेदमुत्कटमपारमसह्यदुःखं
प्राप्तोऽस्मि हन्त तव पादपयोजभृङ्गः ॥ ६७ ॥

केऽभी गृहास्तव निदेशकरामदृष्टं
किं दृष्टमस्ति पुरतस्तव शौर्ययुक्तम् ।
कालस्त्वयैव कलितो जगदम्ब नून -
मारक्षितुं तव भवेद्वद कोऽत्र भारः ॥ ६८ ॥

भेदो न ते जननि तारिणि विष्णुनास्ति
नो शम्भुना न विधिना निगमोदितन्तत् ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

इत्याकलय्य विधिविष्णुशिवस्मृति र्मे
त्वत्पादपङ्कजमुदेऽस्तु सदा क्षमस्व ॥ ६९ ॥

अये जननि तारिणि किमनयापि तन्वा मम
तथाप्युपकृतिः कृता यदमुया त्वदीया स्मृतिः ।
तदर्थमनुनाथ्यते तनुरियं समानां शतं
यया* विलसिता सदा स्मरतु ते पदाम्भोरुहम् ॥ ७० ॥

वपुस्तव भयापहं हृदि ममास्तु चिन्तामणि -
र्मनुर्मम मुखे सदा विलसतां सतां कामदः ।
शिवे जननि तारिणि त्रिभुवनेश्वरि श्रीपदे
ममेति जपतो व्रजन्त्विह पुनः सदा वासराः ॥ ७१ ॥

न मन्त्राणां साध्यो ह्यगदबलबाध्योऽपि न भवन् ।
निरस्यो नोदानैरथ जपतपोऽनष्टमहिमा ।
परीपाकः पूर्वे जनुषि कृतपापस्य जननि
यदेतन्मोहो** मे तव भजननाश्यः खलु मतः ॥ ७२ ॥

शिवे जननि शङ्करि त्रिदशवृन्दसंसेविते
प्रपन्नभयहारिणि प्रणतदुर्गसन्तारिणि ।
त्वदीयचरणाम्बुजद्वयरजोऽकमालस्य मे
प्रयातु विधिनार्चिता लिपिरभयसंसूचिनी ॥ ७३ ॥

अये जननि तारिणि प्रतिदिनं मया कल्पितं
कथञ्चिदवधानतस्तवकृपालवादर्हणम् ।
गृहाण हरिशंकरेभमुखसूर्यसंसेविता
हृदा विरचनेऽपि यत् खिलमिदं क्षमस्वाम्ब तत् ॥ ७४ ॥

---

* 'या' इत्येव मातृकापाठः ।

** 'यदेषा' इति मातृकापाठः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

किं रोदिमि प्रतिदिनं परिरारटीमि(?)
किं वा भ्रमामि हतधीर्बहुवेदनार्त्तः ।
मातस्त्वदीयचरणाब्जमरन्दविन्दु
सन्दोहतुन्दिलहृदोऽपि कथन्नु दुःखम् ॥ ७५ ॥

याचे जगज्जननि तारिणि वेदनार्त्तः
सर्वाङ्गसन्धिषु भृशं परितुद्यमानः ।
त्वत्पादपङ्कजतले विमले मदीय -
श्चेतोमराल उपविश्य जहातु पापम् ॥ ७६ ॥

तारे त्वदीयचरणाम्बुजनिर्गतेन
पीयूषयूषसदृशेन जलेन रोगाः ।
नश्यन्तु मे द्रुततरं कटुकः कषायो
वैद्यार्पितः पततु मे वदने पुनर्न ॥ ७७ ॥

तारे त्वदीयचरणोदकपाननाश्ये
व्याधौ कथं चलति तच्चरकोदितं च ।
किं सुभ्रुतस्य कथनेन च तत्र मात -
र्हारीतरीतिरपि नीतिकरी न तत्र ॥ ७८ ॥

तारे त्वदीयचरणम्बुरुहे निबद्धो
भीतेन योऽञ्जलिपुटोदरकम्पमानः ।
सोऽसौ प्रमत्त भिषजां पुरतोऽतिदीनं
मां जीवयेति वदतो मम मास्तु मातः ॥ ७९ ॥

तारे त्वदीयचरणाम्बुरुहं विहाय
संसारसागरनिमग्नजनैककोलम् ।
लोलं प्रमत्तभिषजो बहु याचतो मे
धिग्धिङ्मतेर्विलसितं हसितं बुधौघैः ॥ ८० ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

माता पिता प्रियतमा तनया स्वदेहा
नश्यन्ति देवि भिषजां जगति प्रसिद्धम् ।
को वा त्वदीयचरणाम्बुरुहं स्मरन्ना -
नैवादधाति शमनस्य च मूर्ध्नि पादम् ॥ ८१ ॥

धन्वन्तरिस्तव पदाब्जमरन्दमात्रा -
मादाय दैवतगणे भिषजां वरोऽस्ति ।
केऽमी वराकभिषजश्चकिताः कृतान्ता -
त्तस्माज्जगज्जननि मे गदहृत् त्वमेधि ॥ ८२ ॥

तारानायकसुन्दराननमतिस्वच्छां शुकं प्रोल्लसत्
तारस्फारविहारहारमुदितप्रेमेक्षणाक्तेक्षणम् ।
ताराभामृतशीकरच्युतिहृतप्रोत्तापवृन्दं नृणां
तारायाः वपुरस्तु मे गदमदप्रध्वंसनायोद्यतम् ॥ ८३ ॥

याचे जगज्जननि तारिणि ते पदाब्जे
चित्ते हिताहितविवेकविधुर्मदीये ।
प्रोदेतु ते करुणया शतमार्गधावि
चित्तं च ते चरणपञ्जरबद्धमस्तु ॥ ८४ ॥

विभ्रान्तवित्तपरिकल्पितदुष्टकर्म -
सन्तुष्टशत्रुगणनिर्मितचण्डहासः ।
हृच्चन्द्रहाससदृशो मम मास्तु मात -
र्नातः परं किमपि याचितुमुद्यतोऽस्मि ॥ ८५ ॥

हा मातरेष हरते हृदयं मदीयं
पाप्मा विनश्यति मतिर्वत किं करोमि ।
नात्रौषधं किमपि तारिणि विश्ववन्द्ये
वन्दे त्वदङ्घ्रियुगलं मनसः प्रशान्त्यै ॥ ८६ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

केचित्कषायमपरे विविधान् रसांश्च
काष्टादिचूर्णमपरे गुलिकां परेऽपि ।
मां भोजयन्ति तव पादसरोजभृङ्गं
केयं दशातिविषमा वद विश्वमातः ॥ ८७ ॥

सौदामिनीव परिवारगणेन युक्ता
चित्ते कथं कथमपि क्षणमभ्युपैषि ।
अस्मिन्महानिरयभोगसमानरोगे
क्षिप्त्वा पुनर्व्रजसि तारिणि कुत्र मातः ॥ ८८ ॥

नास्तीति चेत्तव कृपा कवितावितानं
चित्ते कथं मम विचित्रयतीह कष्टे ।
अस्तीति चेत् कथमिदं हि रुजादिदुःखं
प्रत्यक्षतोऽनु मितितोऽपि न निश्चिनोमि ॥ ८९ ॥

नायं सुतो न गृहिणी न जनोऽनुरक्त
आपत्ययोधिविनिमग्नमिमं समर्थाः ।
उद्धर्तुमम्ब भवदीयपदारविन्द -
कोलोऽस्तु मेऽद्य जलधेः परपारदायी ॥ ९० ॥

स्मितविलसितवक्त्रं कर्त्रिकाखड्गनीला -
म्बुजमनुजकपालालङ्कृताग्रप्रवेष्टम् ।
सुविपुलहरिचर्माच्छादितं सत्रिनेत्रं
जननि तव वपुः स्तान्मन्मनःस्वास्थ्यकारि ॥ ९१ ॥

प्रलयपयसि राजच्छ्वेतपद्मोपरिष्टा -
च्छवहृदिकृतप्रत्योलीढपादां स्मितास्याम् ।
भुजगगणविभूषामेकपिंगोग्रवेणिं
जननि तव तनूं तामाश्रयेऽभीष्टसिद्ध्यै ॥ ९२ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

मातस्तारिणि कौशिकित्रिनयने निर्वाणमार्गप्रदे
पिंगोग्रेकजटे भुजङ्ग मुकुटे लग्नापदस्तारिके ।
भीमे नीलसरस्वति ! प्रणतहृत्सन्तापनिर्वापिणि
चित्तं मा त्यज मे न यातु हृदयं दुर्वासनायां मम ॥९३॥

त्यक्तो बन्धुजनोऽपि मित्रनिवहो दूरीकृतो दैवतः
पत्नी प्राणसमा सुतोऽपि शिशुकः पुत्रयोऽपि दीनाननाः ।
त्यक्त्वा दैववशात्त्रिलोकजननिं त्वत्पादपद्मं पुन -
र्मा त्यक्तं मनसास्तु तारिणि ततो मच्चित्तशान्तिर्भवेत् ॥

अहरहर्वहदुन्नतिमुत्कटा -
निदमसहचमनोव्यथनं मम ।
कथमिवास्तमुपैति न तारिणि
प्रतिदिनं पठतोऽ पि तवाभिधाम् ॥ ९५ ॥

जननि दुःखशताकुलचेतसो
विलपितं यदि ते रुचिकृन्न मे ।
रुचिकरं यदिवापि न मे भवेत्
उभयथापि ममाद्यविनाशनम् ॥ ९६ ॥

मातस्तारिणि वर्द्धते प्रतिदिनं गुल्मव्यथास्यां तनौ
चित्तं भ्राम्यति नो निवर्त्तत इदं दुर्वासनायामिदम् ।
हा कष्टं विभृयां कथं वपुरिदं किंवा शुचा वानया
त्वत्पादाम्बुजविस्मृतिर्न भवतात् कस्यां चिदप्यापदि ॥

मातर्जीवनमाशु* धेहि सफलं बुद्धिं न विभ्राणय
दुर्बुद्धिं हर तत्त्वज्ञानममलं चित्तान्तरुन्मीलय
त्यक्त्वा सर्वसुरान् त्वदङ्घ्रिकमलं प्राप्तोऽस्मि मृत्योर्भयात्
सर्वोपद्रवशान्तिकारिणि शिवे मत्तः प्रसीदानिशम् ॥९८॥

---

* एकांशर्त्रुटितः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

मातस्तारे तव चरणयुगे भक्तिरव्याहतास्तु
भव्यं नव्यं प्रतिदिनमलं त्वत्प्रसादैकनिघ्नम् ।
अशास्यं वा किमन्यद्भवति जनिभृतां धर्मकामार्थमोक्षा -
स्त्वत्सेवायाः फलानि श्रुतिशतगदिते कोऽत्र नृणां विचारः ॥

दिनशतं शरदां शतसन्निभं
ममगतं रुदतो बहुदुःखतः ।
जननि तारिणि दुःखपरम्परा
भवतु मातरियं परतो मम ॥ १०० ॥

मोहावेशविघूर्णमानमनसा गुल्मादिरोगव्यथा -
क्रान्तेनाकुलचेतसा सुकृतिना सन्निर्मितोऽयं स्तवः ।
श्रीताराचरणाम्बुजे सुविलसन् मन्दारमालापदं
प्राप्नोतु प्रतिवासरं प्रपठतां चेतोऽमलं यातु च ॥ १०१ ॥

मातस्त्वदीयचरणाब्जसमर्थितेन
मन्दारमाल्यनिकुरम्बसहोदरेण ।
दुःखातुरेण कृतिना रचितस्तवेन
दृष्टिः प्रसादमधुरा तव सर्वदा स्यात् ॥ १०२ ॥

स्मृत्वा भवच्चरणपंकजयुग्ममेवं
मातस्त्वदीयपरिवारजनं स्मरामि ।
विज्ञप्तिरस्तु पुरतो मम दुःखहान्यै
सन्निर्मिताऽऽवरणदेवगणैर्भवत्याः ॥ १०३ ॥

अक्षोभ्यदेववरवन्दितपादपद्म -
श्रीतारिणि ललितशेखरनागरूप ।
तुभ्यं नमोऽस्तु शतकृत्व इदं प्रयाचे
मच्चित्तमक्षुभितमस्तु तव प्रसादात् ॥ १०४ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

दिव्यौघसिद्धौघनरौघपङ्क्तिं
श्रीतारिणीं गौरवमादधानाम् ।
प्रणम्य याचे मनसः प्रशान्तिं
दुर्बुद्धिनाशं बहुवेदनार्तः ॥ १०५ ॥

हृदादिशक्तीः परिपूज्य तत्तत्
स्थाने चतुर्दिक्षु तथास्त्रशक्तीः ।
याचे मुहुर्विह्वलचेतसाहं
चित्तप्रशान्तिं कुमतेर्विनाशम् ॥ १०६ ॥

विघ्नान्तकादीनथ मामकादीन्
ब्रह्मादिदेवीरपि पूजयित्वा
तृतीयपङ्क्तौ विनिवेदयामि
पूजां जगत्तारिणि चित्तशान्त्यै ॥ १०७ ॥

तुरीयपङ्क्तौ सुरराजमुख्यान्
त्वत्सेवने बद्धकराब्जकोशान् ।
यथाब्धि संपूज्य महार्धिइनः
पुनः पुनश्चित्तशमं वृणोमि ॥ १०८ ॥

वज्रादि शस्त्राणि सुरेश्वराणां
समर्चितान्यावरणार्चने ते ।
चित्तभ्रमं दुर्मतिवृन्दमुच्चै -
र्विनाशयं तान्निखिलार्थदात्रि ॥ १०९ ॥

मातः शिवे यदपि सूर्यमुखास्त्वदर्धा
स्थानेर्चनेन नियतास्तदपीष्टसिद्ध्यै ।
नित्यं स्मृतानपचितौ तव तत्पराँस्ता -
नैन्द्र्यादिकोणलसितानहमर्चयानि ॥ ११० ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

पुनातु देवः सविता परोरजा
स्त्रयीतनुर्योगिजनैर्वरेण्यः ।
यो नो धियश्चोदयतेऽन्तरस्थः
प्रकाशितं येन च भूर्भुवः स्वः ॥ १११ ॥

कुशतिलकरवीरचन्दनाक्तं
शिरसि दधन्ननवद्यमर्घ्यपात्रम् ।
प्रतिदिनमुदयन्तमंशुमन्तं
कलुषभिदे भगवन्तमाश्रयामि ॥ ११२ ॥

यदुदयसमये हरिर्हरोऽन्ये
सुरपतयो मुनयोऽपरेऽपि लोकाः ।
विदधति करसम्पुटैः प्रणामं
तमखिलवन्द्यमहं नतोऽस्मि ॥ ११३ ॥

गजवदनमुमाप्रमोदहेतुं
शुभसदनं तदनन्तरं नमामि ।
करकमलधृतामलाक्षमालं
स्मरहरबालमलं सुविघ्नहत्यै ॥ ११४ ॥

विभुजमपि चतुर्भुजं च
फलभुजमाश्रय इष्टसिद्धये तम् ।
यमिह निखिलकार्यजाते प्रथमत
एव हि पूजयन्ति भक्त्या ॥ ११५ ॥

आनन्दसान्द्रसुरवृन्दसुवन्द्यमान -
मारक्तभक्तजनचित्तसुसक्तमङ्घ्रिम् ।
प्रत्यूहशैलकुलिशं गणनायकस्य
चित्तप्रशान्तिकरणाय समाश्रयामि ॥ ११६ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

*स्वर्गङ्गाङ्गसुतुङ्गभङ्गसलिलैः शुद्धोत्तमाङ्गं मुहुः
पादाग्रावनतेन्दुमुख्यविबुधाधीषान्दयार्द्रेक्षणैः ।
पश्यन्तं द्विजराजरश्मिविसरप्रोद्भासिभालं लसत्
यं चास्याजिनमाश्रये स्वमनसा पञ्चास्यमिष्टाप्तये ॥

समस्तजनभव्यकृत्कलितशैलकन्यास्तनं
निरस्तवृजिनोत्करं भुवनशस्तमस्तक्षति ।
त्रिशूलधारहस्तकं मृगधरस्फुरन्मस्तकं
तदस्तु मम वस्तु सत्पुरत एव देवस्तुतम् ॥ ११८ ॥

नारायणपरायणं सुधृतमेनकापत्यकं
विकाशित पुरासुरस्पृहिसंकल्पसन्तानकम् ।
विभूतिपरिभूषितं समकरं च गङ्गाधरं
भजाम्यमृतहेतवे कमपि तं दयावारिधिम् ॥ ११९ ॥

शम्भो शङ्कर शैलजाधवसुराधीशंत्रिलोकेश्वर
श्रीकण्ठ स्मरनाशन त्रिनयन स्थाणो कपर्दिञ्छिव ।
भूतेशान्तकनाशन श्रुतिशिरोमात्रैकवेद्य प्रभो
दीनानाथगते विधेहि दयया दृष्टिं प्रसन्नां मयि ॥१२०॥

क्वाहं नष्टमतिर्विधूस्मितमनाशङ्काशताक्तान्तर :
पापस्यैकनिकेतनं स्मरहर क्वार्च्चा स्मृती ते शुभे ।
योगीन्द्रैरपि दुर्गमेतदपि यत् किञ्चिन्मया कल्पितं
विभ्रान्तेन हृदा सहैव भगवन्मृह्वीष्व स्ववार्थद ॥१२१॥

विभ्रान्तमस्ति हृदयं विषयैकसक्तं
बाधागदैरतिमदैः क्व नु ते स्मृतिः स्यात् ।
त्रायस्व संसृतिभयाच्छिव शूलपाणे
नाथ क्षमस्व दयनीयमिमं द्विजातिं ॥ १२२ ॥

---

* 'रिगङ्गा' इति मातृकापाठः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

शम्भोनिवारय मतिं विषयातिरक्तां
चित्ते मनोभवकृतां विकृतिं हरस्व ।
मृत्युञ्जयान्तककृतां शमयस्व भीतिं
नाथ त्वदङ्घ्रि कमले पतितोऽस्मि दीनः ॥ १२३ ॥

यन्नामस्मरणं समस्तदुरितध्वंसे क्षमं कीर्तितं
यद्ध्यानं पुरुषार्थसार्थदने शक्तं हयनायासतः ।
या पूजा कलिकालकल्मषहरी तं विश्ववन्द्यं हरिं
गोविन्दं मनसः प्रशान्तिविधये याचेऽतिविभ्रान्तहृत् ॥२४॥

स्मितविकसितवक्त्रं पद्मपत्रायताक्षं
नवजलदमनोज्ञं पीतवासो वसानम् ।
चरणनखमरीचिध्वस्तचित्तान्धकारं
मम भवतु वपुस्ते मुक्तिदं शार्ङ्गपाणे ॥ १२५ ॥

नित्यं दुराग्रहवहारगृहीतचेताः
संसारवारुणसरस्यतिपीडचमानः ।
उन्मत्तधीर्गजपतेः सदृशोऽस्मि नाथ
नाथामितद्वदिह मेऽपि च दुःखघातम्(?) ॥ १२६ ॥

त्यक्तोऽग्रजेन चरणेन च ताडितोऽस्मि
पौरैर्जनैरपि तिरस्कृतिमापितोऽस्मि
आपत्पयोधिनिकटे पतितोऽस्मि पादे
श्रीराम पाहि दययेव विभीषणं माम् ॥ १२७ ॥

संवर्त्तकालपरिवृद्धपयोधिमध्ये
सत्यव्रतं मुनिजनैः सहितं च पातुम् ।
आविष्कृताद्भुतमशेषतनो मुरारे
सत्यव्रतोज्झितमवप्रणतं पदे माम् ॥ १२८ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

देवासुरायतभुजाशततीव्रवेग -
भ्राम्यद् गिरीन्द्रपरिवर्तनकायतुष्टः ।
लीलागृहीतकमठेशतनो मुकुन्द -
स्कुन्दस्व(?) दुःखजलधौ पतितं द्रुतं माम् ॥ १२९ ॥

संवर्त्ताम्भसि भूतलं तलगतं द्रंष्टाकरेणोद्धरन्
पूर्वे पूर्वसुरं रणोद्भटरयं प्राहन्ननायासतः ।
मच्चित्तं गलितं गतं च विवरं प्रोद्धृत्य गुल्मासुरं
हन्तुं सूकररूप केशव कथं संखिद्यसे ह्यद्भुतम् ॥१३०॥

पित्रोज्झितं निजकुलाध्वनिवृत्तवुद्धिं
दुर्बुद्धिसागरतरङ्गनिपीडचमानम् ।
रोगाचलोपलकुलाकुलचित्तवृत्तिं
प्रह्लादमेवमव मामपि भो नृसिंह ॥ १३१ ॥

व्याघ्राननं भ्रकुटिकोटिसुभीमभालं
संवर्तकालघनघर्घरघोररावम् ।
चञ्चच्चपेटतलराजिनखाग्रकोटि -
क्षुस्मा सुरेन्द्रहृदयं नृहरिं नमामि ॥ १३२ ॥

दैत्येन्द्रवत् सपरिपाटननिर्यदस्र
धारातिलोहितसठादलिताम्बुबाहुः ।
प्रह्लादमङ्कगतमाशु दयार्द्रदृष्टचा
पश्यन् पुनातु नरसिंहवपुर्मुरारिः ॥ १३३ ॥

कमनीयतनुर्वटुः पठन् श्रुतिमुच्चैर्वलिराजयज्ञगः ।
स्मितशोभिमुखाम्बुजो हरिर्मम चित्तादपयातु नो बहि ॥
बालाबालमतं गृहाण धरणीं साद्धिंससिन्धुं(?) भवेत्
किं पादत्रयमात्रभूमिलवतो दाता बलिस्तेऽस्म्यहम् ॥३४॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

श्रुत्वेदं बलिराजधृष्टवचनं साकूतमाविष्कृतं
लीला वामनविग्रहस्य वनुतान् मन्दस्मितं मे शिवम् ॥१३५॥

सप्ताब्धिमुद्रितमहीतलदानवाक्ये
देयं सुदश्रमिति कश्यपपाणिपद्मे ।
गृह्णीष्व विप्र तुलसीदलमात्रमित्थं
प्रोष्यार्थयन् भृगुपतिर्मम दुःखहा स्यात् ॥ १३६ ॥

दृप्यत्सप्रसमुद्रमुद्रितमहीभूपालवंशाटवी
ज्वालाजालकरालदावदहनः षष्ठोऽवतारोहरे : ।
दुर्बुद्धिं मम संलुनातु हृदयक्षोभं समाकर्षतु
दृष्टिं वर्षतु हार्दतोऽपि सरसां दुःखातुरेस्मिञ्जने ॥ १३७ ॥

आदौ* विलोक्य दशकन्धरमात्तचापं
हेलावहेलिततरं स्मितशोभितास्यम् ।
आरक्तकोणनयनं धनुषीषुमीष -
त्संयोजयन् रघुपतिर्दिशतादभीष्टम् ॥ १३८ ॥

चेतश्चिन्तय रत्नमण्डपतले कल्पद्रुशाखातति -
च्छन्ने पावनवंशपावनकृतद्वास्थे तुषारामिते ।
वातैः सारवसारवोर्मिपृषतस्पृष्टैः सुभद्रासने
संविष्टं स्थिरमातडिद्विकसितं कंचिद् धनं सुन्दरम् ॥१३९॥

सितासितमहोज्ज्वलं ह्यसितपीतवासोल्लसत्
कलिन्दतनयातटीनिकटकुञ्जलीलान्वितम् ।
तपःफदमिहाद्भुतं यदुकुलोद्भवानां नृणां
व्रजाङ्गणविभूषणं शिशुयुगं श्रये मुक्तये ॥ १४० ॥

---

* 'आजौ' इति मातृकापाठः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

क्रुद्धां यशोदां दधिपात्रभङ्गा -
दालोक्य भीत्या प्रपलायमानः ।
कथं हरे विस्मृतवान्मदीयं
चेतोन्धकाराकुलमाशुवस्तुम् ॥ १४१ ॥

उन्मीलदम्बुजपलाशविशालनेत्र -
सान्द्राम्बुदालिरुचिरं रुचिरं जितक्ष्मम् ।
मायूरपत्रपरिचित्रकिरीटशीर्षं
नन्दस्य भाग्यमभिवन्द्य सुनन्दचेतः ॥ १४२ ॥

मन्दमन्दमरविन्दसुन्दरं
लोचनं क्षिपतु नन्दनन्दनः ।
रोचनाकलितचारुचन्दनो
दैवतैरचितभक्तिवन्दनः ॥ १४३ ॥

नन्दचत्वरविहारधूसरं
गोपिकाकुचगकुंकुमोज्ज्वलम् ।
काद्रवेयमणिभाविभासितं(?)
संश्रयामि यदुनाथपङ्कजम् ॥ १४४ ॥

श्रीकृष्ण यादव किशोर मुकुन्द विष्णो
राधापते व्रजविहारसुतुष्टनाथ ।
रामानुज त्रिजगतीश्वर दीनबन्धो
पापं विभो हर पुनीहि दयार्द्रदृष्ट्या ॥ १४५ ॥

पापोऽस्मि पापमतिरस्मि करोमि पापं
व्यामोहितेन मनसा तमसा विमूढः ।
हा नाथ कृत्स्नयदुनायकचित्तवेगं
पापे निवारयत वाङ्घ्रियुगं भजामि ॥ १४६ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

प्रतिदिनं कलुषं* परिवर्द्धते
मनसि दुर्मतिपङ्क्तिरपीश्वर : ।
क्षणमपि स्मरणं तव नास्ति मे
तदपि कृष्ण हरे परिपाहि माम् ॥ १४७ ॥

उद्यन्नखेन्दुरुचिवीचिविरोचमानं
ब्रह्मादिमौलिमणिलब्धविशालशोभम् ।
योगीन्द्रमानसमधुव्रतसेव्यमानं
श्रीकृष्णपादकमलं शरणं प्रपद्ये ॥ १४८ ॥

शरणं यदुनायको मम
शरणं मे वसुनन्दनः ।
शरणं मम पार्थसारथिः
शरणं गोपसखो हरिर्मम ॥ १४९ ॥

अयि कृष्णहरे निजस्मृतिं
दयया देहि विधेहि मङ्गलम्
मम दुर्मतिराशु नश्यतु
प्रणतोऽस्म्यङ्घ्रियुगे प्रभो तव ॥ १५० ॥

कौरव्यापसरेण वस्त्रहरणे पाञ्चालिकाया बलात्
संत्यज्याङ्गतां रमामपि हरे याते त्वराभूत् पुरा ।
मच्चित्ते निज मन्दिरेऽप्यपहृते दुर्वासनाकोटिभि :
सा किन्नो समुदेति कृष्ण मम किं सद्धोऽघ(?)जालेन च॥१५१॥

कौरव्यचेलपरिहेलितपार्थपत्न्या
हा कृष्ण हा व्रजपते इति दीनवाक्यम् ।
श्रुत्वोदयत्करुणमुल्लसितां त्वरान्ते
वन्दामहे निजसुकष्टविनाशहेतोः ॥ १५२ ॥

---

* 'कलुखं' इति मातृकापाठः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

पाञ्चाल्याः परिदेवने यदुपते शौव्यादयोद्(?)वामरु -
द्वेगा मन्दतरा मता खगपतिश्वेतोरयः पंगुकः ।
पद्मासद्मविभूषणं तृणमिव त्यक्त्वा यया कृष्ण भो
स्तान् दीनोद्धरणाय ते विकसितां नित्यं स्वराम्मन्महे ॥१५३॥

बल्गात्कुण्डलशोभिगण्डयुगलं स्विद्यल्ललाटस्थल -
प्रेङ्खत्कुण्डलभिन्नमौलिलुलितस्रग्धूलिधूम्रायितम् ।
एकांसार्पितचारुपीतवसनं कृष्णापुरस्ताद्यया
नीतो दीनदयाभवां यदुपते वन्दामहे तां त्वराम् ॥ १५४ ॥

यद्योगिभिर्हृदयपंङ्कजकर्णिकाया -
माधीयते मृदुतया शनकैः सशङ्कम् ।
पादेन तेन निजभक्तसुरक्षणाय
संयासि यत्त्वरणतस्तदिहाभिवन्दे ॥ १५५ ॥

श्रीकृष्ण केशव मुकुन्द हरे मुरारे
लक्ष्मीपते व्रजपते यदुवंशदीप ।
गोविन्द पार्थसख वृष्णि कुलावतंस
दास्यं प्रदेहि भगवान् हर दुर्म्मतिम्मे ॥ १५६ ॥

वेदानर्हजनान्तवेदविषयं संगोपितुं स्वीकृता
पञ्चस्कन्धविचारचारुचरिता कारुण्यरम्यस्थली ।
हिंसाप्रायमखादिनिन्दनपरो ज्ञानादिमुद्राधरा
श्रीमद्बुद्धतनुर्हरेः कलयतात् सद्बुद्धि पङ्क्तिं मम ॥१५७॥

पाखण्डिनो नृपजनान् विनिहत्य धर्म -
सेतुं विधाय पुनरादियुगं विधातुम् ।
विप्रालये स्ववतरिष्यति यो युगान्ते
कल्की मलान्नि(?)विधुनोतु स मे हृदिस्थः ॥ १५८ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

सत्यव्रतव्रतफलाचलपृष्ठभूमि
सुश्यामदंष्ट्रनखभिन्नसुरारिवक्षः ।
लीलावटो भृगुपते रघुवंशदीप
तालाङ्कबुद्ध परिपाहि युगान्तमूर्ते ॥ १५९ ॥

मातः शिवे हरिहरेभमुखार्कमाया -
नामानि कार्यवशतो दधती त्वमेका ।
देहान्तरभ्रमणशीलमरुद्यथेह
त्वं पञ्चधा भवसि तारिणि चित्स्वरूपा ॥ १६० ॥

यत्कालीत्यपि कौशिकीत्यपि तथा बालेति तारेति च
श्रीकृष्णेति चतुर्मुखेति गिरिजानाथेति चात्मेति च ।
लोकैः सेप्सितसिद्धये व्यवहृतं ध्यानं च पार्थक्यत :
तत्तेजः सुरराजरत्नविशदं चित्तं सदा खेलतु ॥ १६१ ॥

इन्दीवरच्छदकदम्बकसुन्दराङ्गं
दोर्भिश्चतुर्भिरभिराजितमात्तशोभैः ।
लीला गृहीतममरेन्द्र महीपलाभं
देदीप्यतां हृदि वपुः परमात्मनो मे ॥ १६२ ॥

किं भो वाञ्छसि याच्यतां कृतिजनाधीषत्वमायुः परं
मुक्तिं वेत्ति दृशां त्रयेण विलसद् भ्रूसंज्ञया सूचयत् ।
स्मेरस्मेरमुखेन्दुनिर्गतसुधाधाराभिरानन्दय -
च्चेतश्चिन्तय रे चिरं प्रणयतस्ताराभिधानं महः ॥ १६३ ॥

अये मातस्तारे किमिह बहुलोक्त्या भवति मे
हृदम्भोजान्तस्त्वं विहरसि सदा चित्तनुधरा ।
न च ज्ञातं किन्ते भयमिह परत्रापि निखिलं
विहायाद्धा स्वैरं विहरतु कृतिस्ते करुणया ॥ १६४ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

एतैः कतिपयैः पद्यैः सुकृतेर्वदनोद्गतै : ।
सर्वान्तरस्था चिद्रूपा देवता सा प्रसीदतु ॥ १६५ ॥

❑❑

इदं शरीरं परियातु तिष्ठतु
न मेऽस्ति चिन्ता जलबुद्बुदोपमम् ।
कदापि ते पादसरोजविच्युति -
र्न चास्तु मातः कृतिनोऽस्ततारिणि ॥ १ ॥

मनसा कर्मणा वाचा यत्ते पादसरोरुहम् ।
भजामि सततं मात : तत्तन्मेऽस्तु सदा पुर : ॥ २ ॥
चैत्रकृष्णैकादश्यां कृतम् ॥

हृदयतटविलोलद्गुल्मशूलोरुवेगा -
ज्जननि मदसुवृन्दं प्रस्थितं क्वापि यातुम् ।
तदनु हृदयमेतत् त्वत्पदाम्भोजभृङ्गो
भवतु किमिह तारे प्रार्थयाम्यद्य चान्यत् ॥ ३ ॥
मातस्तारिणि कृष्णस्य तवैक्यं श्रुतिसम्मतम् ।
तत्प्रमाणेन युवयोः स्मृतिः स्यान्मेऽघमारनुत्(?) ॥ ४ ॥
द्वादश्याम्

दुस्तराद्दुरितवारिराशितस्तारयाम्ब सुकृतिं दयेक्षणैः ।
हृत्प्रदेशपरिनर्त्तनैः स्वकै श्छिन्धि गुल्मगदतीव्रवेदनाम् ॥५॥

पीताम्बरं वा हरिचर्मवासो
महेन्द्रपाषाणसमानकान्ति ।
चतुर्भुजं भक्तजनावनाय
गृहीतदेहं हृदये ममास्तु ॥ ६ ॥
त्रयोदश्याम्

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

कति कति च जना दुरन्तदुःखा -
ज्जननि पुरा ह्यवितास्त्वयाऽप्रयासात् ।
सुकृतिरयमतीव दुःखदग्ध -
स्तव चरणे पतितोऽप्युपेक्ष्यते किम् ॥ ७ ॥

हरौ समस्ताघहरे हरे च
ताराभिधानेऽपि पदे ममास्तु ।
अभेदधीर्यत्प्रसरेण सर्वं
दुःखप्रशान्तिं समुपैति नृणाम् ॥ ८ ॥

उदयद्विराजसुन्दरास्यं हृदयाद् भूरिदयोदयं प्रसन्नम् ।
पुरतः परदेवतास्वरूपं सुकृतेः स्यान्मम दुष्कृतैकराशेः ॥९॥

जानताजानता वापि जनतामध्यपातिना ।
मया कृतमघं पूर्वं हरे हर नमोऽस्तु ते ॥ १० ॥

स्मृतिमात्रेण पुरो भवद्वपु -
स्तव तारे मम गुल्मनाशने
अलसं बत किंममाघराशे -
रविषह्यः परिपाक एष किंवा ॥ ११ ॥

आनन्दनं त्रिजगतो भवसन्तापनन्दम् ।
वन्दारुजनमन्दारु वन्देऽहं नन्दनन्दनम् ॥ १२ ॥

मातस्तारे तव पदयुगे चित्तवृत्तिः सदा स्याद्
दास्याद् दूरं नकुरु कृतिनं शोकसिन्धौ निमग्नम् ।
को वाऽमूढोऽमृतरसमनायासतः प्राप्य पातुं
त्यक्त्वा तिक्तं पिवति वत भो निम्बपत्राक्ततोयम् ॥ १३ ॥

मातस्तारिणि रामचन्द्र गिरिजे श्रीकृष्ण तारे हरे
शम्भो कौशिकि शङ्कर त्रिनयने भर्गोग्रतारे शिवे ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

पिङ्गोग्रैकजटे मृगाङ्कमुकुट श्रीनाथनारायण
युष्माकं पदपङ्कजेषु विनतो दुःखातुरोऽयं कृती ॥ १४ ॥

मातस्तारिणि विश्वकारिणि शिवे त्रैलोक्यबाधापहे
कत्री(?) खड्गकपालनीलनलिनप्रोल्लासिहस्ताम्बुजे ।
गुल्माटोपविहस्तमात्तधीषणं विभ्रान्तचित्तं द्विजं
कारुण्यात्सुकृतिं विलोकय भयं मृत्योः क्षणान्नाशय ॥१५॥

गुल्मासुरेण सुकृतिर्वत नष्टबुद्धि -
र्जातोऽधुना यदुकिशोर तवाङ्घ्रिदासः ।
कारुण्यपूर्णनयनेन विलोकयित्वा
तं प्रोद्धरक्षुभितचित्तमुदस्तधैर्यम् ॥ १६ ॥

पीडितं गुल्मरोगेण व्रीडितं पापकर्मणा ।
पातु मामीडितं देवैः गिरिजापादपङ्कजम् ॥ १७ ॥

मर्माणि कृन्तति गदप्रसरो ममाद्य
हस्तो विहस्तपदवीमवगाहतेऽसौ ।
शून्यं मनो भ्रमति दृष्टिरतीव खिन्ना
तारे जगज्जननि देहि दयार्द्रदृष्टिम् ॥ १ ॥

सूर्यादयो ग्रहगणा विषमा भवन्तु
दुःस्वप्नदुश्शकुनदुर्मतयोऽपि सन्तु ।
छिद्येत किं जननि ते चरणारविन्दे
भृङ्गायमाणमनसः सुकृतेर्द्विजस्य ॥ २ ॥

प्राणा लुठन्ति गठसीमनि हृत्पयोजं
गुल्माहतं चलति पार्श्वमतीव भग्नम् ।
तारे जगज्जननि रक्ष गृहाण नासूँ -
त्वात्संस्मृतिं वितर दुःखमहं तरेयम् ॥ ३ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

हा हन्त ते चरणपद्ममधुव्रतेऽस्मिन्
गुल्माभिधात्तसचिवः शमनं विजेतुम् ।
यत्नं करोति शमनान्तकपूज्यपादे
हा देवि किं शरणमद्य विना त्वदङ्घ्रिम् ॥ ४ ॥

वैशाखकृष्णपञ्चम्याम्

कामारिकामपरिपूरणकाम्यकाये
कारुण्यकल्पलतिके कमनीयरूपे
कामेश्वरि प्रणतभक्तजनस्य चित्ते
कामव्यथां शमय दुर्गतदायिनीम्मे ॥ ५ ॥

नवम्याम्

वातोत्थापितगुल्मताडनसमुद्भूता विषह्य व्यथा
जातानेककुबुद्धिवेगशमने खिन्नं भ्रमन्तं मुहुः ।
मातस्तारिणि वीक्ष्य किन्न कृतिनं कारुण्यतो वीक्षसि
त्वद्वीक्षासुधयाप्लुते मयि गदः स्थातुं समर्थो नहि ॥ ६ ॥

दशम्याम्

दन्दह्यतेऽखिलवपुर्मम पित्तगुल्मः
पार्श्वत्रिकोरसि चरन्नतितीव्रवेगः ।
हा मातरद्य हरते मदसून्त्वदङ्घ्री
नाथे स्थितेऽपि कथमेष गदो मदेन ॥ ७ ॥

नागेन्द्रवलयाभातं प्रत्यालीढस्थितिन्दधत् ।
भिनत्वाक्रम्य गुल्मम्मे श्रीताराचरणाम्बुजम् ॥ ८॥

प्राणाः प्रयान्ति यदि यान्तु न मेऽस्ति चिन्ता
गुल्मासुरेण दलिता न पुनः प्रयान्तु ।
तारे कथं प्रभवति त्वयि राजितायां
चित्तेऽधमो गदमदो वत किं वदामि ॥ ९ ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

सुराः समस्ता विमुखा ग्रहाश्च
क्रूरा ग्रहा ओषधयो न लग्नाः
हा तारिणि प्रेक्षणमात्रदानात्
स्वभक्तमेनं परिजीवयाद्य ॥ १० ॥
वैशाखकृष्णैकादश्याम्

पुष्पिताग्रा

श्रीतारिण्यै नमः

न हि रुचिरमृतद्वयेपि नार्थी
द्युतलमहीतलयुग्मसार्वभौम्ये ।
मम भवतु भवे भवेऽपि
तारे तव चरणाब्ज भरन्दभृङ्गभावः ॥ १ ॥

विचरतु हरिरप्यनेकमूर्ति -
र्विहरतु शैलभुवाहरोऽहिहारी ।
सृजतु जगददन्तथापि वेधा
मम तु मनस्तव पादपद्मयुग्मे ॥ २ ॥

हरिहरविधिमुख्यदेवताभिः
प्रतिदिनमीप्सितसिद्धये कृतार्च्चन् ।
तव चरणपयोजमम्बिके स्या-
दिह मम मानसहंसतापहारि ॥ ३ ॥

कति कति विबुधा न सन्ति नाके
निजनिजभक्तसमीहितार्प्पणेशाः ।

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

तदपि तव भजामि पादपद्मं
निखिलजनेप्सितपूरणप्रतिज्ञम् ॥ ४ ॥

गतजनुकृतपातकानुसाश
विलिखतु भालतले विधिर्यथेच्छम् ।
तव चरणपयोजधूलितालं
विधिलिपिमाशु पिधातुमीश्वरन्तत् ॥ ५ ॥

अयि जननि तवाङ्घ्रिदत्तचित्ताः
कति बुधा अभवन् भवातिवित्ताः ।
इति वत सुकृती कृती भविष्णु -
स्तव चरणं शरणं करोति शश्वत् ॥ ६ ॥

भ्रमति मतिरियं विवेकहीना
गदमदजर्ज्जरितं विशीर्णमङ्गम् ।
विषयविषपराङ्मुखं न चेतः
शिव शिव तारिणि तारयापदो माम् ॥ ७ ॥

आयि जननि तवाङ्घ्रिरेणुराजे -
रतिशयितो महिमा भवाम्बुधिं यत् ।
निजभजनरतस्य जन्मभाजो
रचयति गोष्पदसन्निभं क्षणे ॥ ८ ॥

इह विविधसुखाप्तये नरेशं
श्रयति जनो दिवि शर्मणेऽमरेशम् ।
इह परभुवनेऽपि सौख्यमाप्तुं
भजति भवत्पदमेव सुकृतिज्ञः ॥ ९ ॥

कृतमिह सुमखैर्नमः सुरेभ्यो
निगमविधौ परिशिक्षितोऽस्मि सम्यक् ।
त्रिभुवनजनतारिणी पदाब्जं
सुकृतिविदे परिरोचते न चान्यत् ॥ १० ॥

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

सुकृतिकृतिकृतां हृदा प्रयत्नात्
स्तुतिलतिकामतिकामदां सुवर्णाम्
अयि जननि कृतार्थयेक्षणेन
क्षणमनुरक्तनरेण पुष्पिताग्राम् ॥ ११ ॥
श्रीतारिणीपुष्पिताग्रा पूर्णा

श्रीः

मदालसासङ्गविहङ्गबुद्धिः
सदाभिषार्थी वसतौ पितॄणां
स्थितो रतो विभ्रमबोधनेऽपि
भवानलर्को मम भाति बुद्धौ ॥ १ ॥
विदग्धलोकैरभिशोभमाने
जनक्षये जातमतिर्वसँस्त्वम् ।
किञ्चाशु पूर्वं न कमम्युपैषि
सदाशिवं वा गुणसाम्ययोगात् ॥ २ ॥

कृतविविधमृगानुयानशीलः
कृतखरदूषणकः सदा विशक्तिः ।
वनभुवि विहरन् सदालये न
कथमिव नो सरमेशतां प्रयासि ॥ ३ ॥

विलोक्य पत्रं च विचार्य सम्यक्
तथा विलेख्यं भवता विकल्प्य ।
यथा यथा जातमते स्फुटा स्या -
दनल्पमोदार्णववीचिराजिः ॥ ४ ॥

शुभम्

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmandu, Nepal

CC-0. Digitized by eGangotri and MIDF- Delhi

Jayatu Sanskritam, Kathmàndu, Nepal